

The Project Gutenberg eBook of Apró regények (1. kötet), by Sándor Bródy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Apró regények (1. kötet)

Author: Sándor Bródy

Release date: September 16, 2013 [EBook #43746]

Language: Hungarian

Credits: Produced by Albert László from page images generously made available by the Google Books Library Project

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK APRÓ REGÉNYEK (1. KÖTET) ***

Megjegyzések:

A tartalomjegyzék a [149.](#) oldalon található.

Az eredeti képek elérhetők innen: <http://books.google.com/books?id=oENJAAAAYAAJ>.

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>.

APRÓ REGÉNYEK

IRTA

BRÓDY SÁNDOR.

BUDAPEST,

A MAGYAR NYOMDA KIADÁSA

1893.

MAGYAR NYOMDA, BUDAPEST, JÓZSEF-KÖRUT 47.

A BÖLÉNY.

Szeptemberben, éjjel, vadászatról jöve, Wejér Ábrám pihenőt sem engedett a kéjtől fáradtságtól kiállott vendégeknek, megcsendítette a várkastély harangját, megfúvatta a kürtöket: «tornára!» kiabálták a huszárok, sipogta a komornyik.

A lovardában készen volt a tornára minden. A luszterok ragyogtak, a dámák páholyai fölé boróka-fenyő baldachint emelének a darabontok, a tölgy asztalokon már édesen-kéken füstölt a mazsolás puncs...

Az öreg Taroczkay Gergely gróf vezette befelé Perei Krisztinát, az ősz dáma helyet foglalt, mosolyogva bölintott mindenfelé, aztán stecherjét folyton reszkető kézzel, de folytonfolyvást szeménél tartotta. A dámák, a leányok, az urak betolulván, mélyen meghajoltak előtte, Wejér Ábrám megcsókolta nénje homlokát és intett a zöldruhás versenymesternek, hogy kezdődhetik.

Apróságokkal kezdték. Szentkerei Pali ezüst tallérokat tartott két ujja között és Wejér Ábrám

-5-

-6-

-7-

-8-

hosszucsövű pisztolylyal lövöldözött arra. Kilencszer kilőtte, tizedszerre szinte elhibázta és egy kicsit szakított a Szentkerek-i körméből. Perei Krisztina deakulum flastromot tett rája, aztán Pali lőtt tizszer, s talált mind a tizszer.

Az asszonyok beszélgettek ezalatt. Ezt már megszokták. Más következők, valóságos torna. Két mezősegi mágnás fényes pánczélinget öltött, lóra ült s úgy ment egymásnak. Közöttük Wejér Ábrám lovagló korbáccsal ingerelte egymásra a két paripát, még jobban a két embert. Rövid nyaka egészen vörös lett azalatt, kicsiny homlokán megdagadtak az erek, verességet árasztva rövidre nyírt, ősz haja alá.

- Ne hagyd magad, üssed, öld meg...! - kiáltá hol egyik, hol másiknak.

Azok egészen neki tüzesedtek. A mélységes csendben fogcsikorgást és egy galambszívű mellecske hangos, gyors pihegését lehetett hallani. Perei Krisztina még reszketőbb kézzel szorította szeméhez okuláréja fogantyúját...

Egyszerre mindenki elnevette magát.

Gógé, a cigány peczér állt az ajtóban, kitért szájával, felhúzott szemöldökkel, féhéren, mint a kréta. Valamit akart mondani, de nem tudott, mutatta véresre mart karját, kimarjult kezét, melyen hiányzott egy ujj.

- Megette... megette... nyögte ki végre nagy kinosan.

*

Egy hajtó - havasi oláh, Harhula nevű - holttestét hozták be az udvarra. Medvére lesett a radinoti rengetegben, ura parancsából, hogy majd jelentse neki. Nagyon hamar találkozott a medvével, tüzelnie kellett rája, elhibázta előszörre, aztán meg a megereszkedett puska nem fogott tüzet. Nagyon megcsúfolta a féreg, nem hagyott rajta emberi ábrázatot...

Ábrám gróf ott hagyta a tornát, kiment megnézni a testet. Két oláh, szintén Harhulák, ott állottak a halott fölött, kezükben fáklyával. Hidegek voltak, mint a szeptemberi éjjel és az urnak minden kérdésére csak egy-egy szóval feleltek. Azzal sem törődének, hogy Wejér Ábrám lehajol a halott társukhoz és szeliden, gondosan megigazítja a fejét, szólomatja, mint egy gyermeket.

- Tor lesz? - kérdezte az egyik.

- Hozzátok be, erre! - mondta a gróf.

A testet letakarták egy fekete atlasz szoknyával, melyet Luigi, a komornyik teremtett elő, aztán bevitték a lovardába. Ott letették a közepre, az ur viaszgyertyákat állított melléje, és őrizetére alabárdost hívott. Azután pópákért küldött a szomszéd falukba, elhozatta mind.

- Huzzátok ki az ágyából, a melyik nem akar.

Csendben várták a papokat. A leányok citromvizet ittak, a dámák meg az urak csendesen szörpölgették a forró puncsot. Ábrám gróf leült a nénje mellé és hallgatott.

Jöttek a pópák, hat elvadult arcú, nagy fekete szakállu, szál legény. Misének öltözve, teljes ornátusban. Megálltak a holttest fölött és énekelték khórusban a halotti éneket.

- Krisztina néném, a keszkenőjét! - szólt Wejér Ábrám és apró, keselyűszemeiben nagy könnycseppeket morzsolt szét.

*

Hajnál felé elásta Harhula Pétert a másik két Harhula. Még csak három óra volt, hatkor kelni kell, az urak nem tartották érdemesnek lefeküdni. Ábrám grófnak jó kedve kerekedett megint. Felöltözködött tetőtől-talpig pánczélba és mérkőzésre hívta a két mezősegi gavallért. Mindjárt-mindjárt sarokba szorította őket és a hogy cselei sikerültek: aczélkaczagása nagy visszhangot vert az elcsendesedett szálában. Ingerkedett velük, gúnyolta őket, de egyszerre csak szeméhez kapott: megint arra vette magát a vér a két paripa helyett két tüzes vermet látott.

Elfelejtkezett arról is, hogy asszonyok vannak még itt, hogy Perei Krisztina nénje hallja és elbődült mint egy bölény. Leszállt a lóról, szégyenkezve, támolyogva, és szó nélkül háló kamrájába ment.

*

Hat órakor, reggel, Luigi sorra járta a vendégek szobáit, meggyújtotta a gyertyákat, teletömte elemózsiával a vadásztáskákat. Egy pár perc múlva indult az egész társaság, hajtóstul, cselédestől a rengetek felé.

A tűz irányába mentek, hol Wejér Ábrámnak kellett várakozni reájuk, rendes szokása szerint, mert a gazda mindig serényeb volt vendégeinél.

Ott is találták, a kicsiny vadászával, egy tömzsi parasztgyerekkel együtt. Övig pórere vetkőzve ott állt a tűz mellett, a gyermek meg vadászskürtből, forrásvizet öntözte. Az óriás mell párolgott, tüzelt, míg környöskörül dér feküdt az avaron, a tölgyek lombjai vörösre csipve, fázósan zizegtek.

Tél volt már itten és a fára mászott hajtók látták, hogy a hegyek alja is fehér már. «Hó van!»

Mindannyiuknak különös jó kedvük támadt. Nagyokat húztak a rózsolisos palaczkból, Ábrám

gróf tréfásan magához szorította egycsovű Lazaro Lazariniját és jelt adott a kürtösöknek.

Megindultak lefelé a ritkás erdő avarján. Szólt a kürt, csaholtak a kutyák, a lovak nyerítettek alant.

A ház ura maradt hátul, a gyerekekkel. Minduntalan meg-megállt s oda szólt a gyerekeknek:

- Kölyök, a vállad! Belé-beléfogódzott, mert tartott attól, hogy elesik. Szemei mindegyre kápráztak, minduntalan tüzes kerekeket, halmokat, veres fákat látott. Majd egyszerre teljes sötétség borította el, nem látott semmit.

Belefogódzott egy fiatal cserbe és megrázta azt:

- Nem látok, nem látok semmit! - ordítá és vak dühében szinte kitépte a fát.

Alant a völgyben gazdáikra lelt paripák vidáman nyerítettek. Az erdőmester egy sziklahasadékból jelölte a helyeket... az első igazi kürtszó remegtette meg a szeptemberi reggel szűz csendességét.

És neki le kellett ülni a fa alá, tehetetlenül, mint egy böngészésben kifáradt pulyának.

-13-

I.

Még egyszer, - egy napig - látott, azután megvakult egészen. Nem lehetett segíteni rajta, húga a ki udvari dáma volt Bécsben, hiába küldte le a leghiresebb bécsi szemorvost. A látó idegei sorvadtak el tökéletesen és egy véghetetlen barna tömeg volt körülötte az egész világ, a piros arcú szelid leányok, a hollófekete szelidíthetlen paripák, mosolygós mezőségek, elvadult erdők komor belseje... Mindent, a mit csak szeretett a világon, s mindaz, a mi az övé volt, azokkal nem birt, azoknak nem parancsolt többé.

Ébren volt éjszakákon át és nyögött. Perei Krisztina, néhai anyjának özvegyen maradt húga, néha lejött hozzá a felső traktusból és fölvervén Luigit, bejelentette magát. Együtt töltöttek el sok álmatlan éjszakát. Az idős dáma leült öccse ágyának szélére és családjáról való történeteket beszélt el neki. Emlékezett egy asszonyról és kárhoztatta azt, mert rossz vért hozott be a familiába. Beszélt neki apjáról, annak gyermekkoráról, mely szakasztott olyan volt, mint az Ábrámé. Elbeszélte neki azt a történetet, melyre Wejér gróf már csak homályosan emlékezett. A mikor apját, a főispánt a vármegye gyűlésén szonika föl akarták konczolni. Egyedül ő, a hét éves gyerek védte, kicsiny, gála kardját fogván az alispánokra... Elregélte azt is, a mikor apja először ültette lóra... Négy éves volt, de olyan nagy és erős, mintegy tiz éves gyerek... leesett, kétszer, háromszor, de nem sirt. Akkor sem sirt, mikor apja megverte olyan kegyetlenül, hogy szinte összetört belé minden csontja...

-14-

A vak ember arcza kiveresedett, a mint az apjától ötven esztendőök előtt kapott ütlegekre gondolt.

- Vad voltál, tüzes voltál, egyszer majd lelőtted a tulajdon édes apádat!

- Igazságtalanul vert meg, most is mondom, igazságtalan volt akkor... mormogta Ábrám, néniének kicsiny fehér kezét odanyomva forró homlokához.

Igy virradt rájuk akárhányszor. A mikor álmatlan volt Ábrám, Perei Krisztina mindjárt megérezte, mindjárt ott volt. Jött egészen fehérben. Abban a hálóköntösben, melyben urát fogadta, de haja, de arcza egészen olyan volt már mint a milyen rajta a hollandus vászon. És az egész várban nem emlékezett rája másmilyennek senki... Csak Luigi, a komornyik emlegette, hogy ezelőtt húsz évvel még nagyon szeretett kártyázni...

-15-

Most is egy nap, hogy öccsét mulattassa, előhozakodott a pohárszékből valami régi kártyákkal. De csak némely figurákat ismert már. Abbanhagyták és beszélgettek. Néha mindennap, néha meg egy hétig sem látták egymást. Ábrám egyre aludt. Sosem ivott bort, de most sokat és különösen nehéz fajtákat ivott, hogy elkábítsa magát. Egyszer oszt azt is abban kellett hagynia, az ital nem birt többé vele, ihatta kupástól, nem érezte meg.

Tél jött. A völgybe vezető utakat egészen elállotta a hó. Sem a faluba, sem a várba nem szállt még egy idegen madár sem. Ragyogó, világos, csendes éjszaka volt az, a mi leszállt reájuk. A verebek potyogtak lefelé az ereszről, a komondorok behúzódtak a szinekbé. Nem járt sehol senki.

Ábrám kiült az erkélyre és belémeredt a fehérségbe, hátha megérzi vagy egyszer ha csak egyetlen csillanását. Hallgatta, nem nyikorog-e valamely szekér, nem ugat-e tulnan a falu felől valami idetévedt ordas... Egyszer mintha hallotta volna a jól ismert vonítást, kiabált a puskája után. Virág, az egyik cigánypeczér kihozta neki a hires Lazaro Lazarininit.

- Tessék!

Ábrám gróf leejtette kezéből a fegyvert és ráordított a cigányra:

- Mit vihatsz, gazember!

-16-

Meg akarta csapatni. Voltak napjai, a mikor mindenkit meg akart veretni. Ide legközelebb eső faluját, a verbéniaiakat, kiket tiz, esztendővel hamarabb szabadított föl az általános fölszabadás ideje előtt, de kiket még most is jobbágyainak nézett. Kik még mind az ő földjét szántották, erdejét tüzelték, zsarnokságát nyögték. Ezt a fél székely, fél oláh keveréket, kik között -

csudálatraméltó - nem egy legény hasonlított reá. Olyan nagy fejűek, olyan sűrű hajuak szögletes, Hephaistos mellűek voltak mint ő. Reményteljes állapotban levő szép fekete asszonyok álmodtak tán róla, a mindenható urról, kinek nem sok szavába került volna, hogy fölelevenitse egy elévült jogát, a jus primaeről... A mi néha tán eszébe is jutott Ábrámnak...

Verni, ütni, ölni. Ádáz vérének vér után való vágyakozása talán sohasem volt olyan erős, mint most, a mikor a csinyt tevő béres is elfutott előle. Dühvel és utálattal töltötte el tehetetlensége és szerette volna szemeit kivájni, mert nem tudott az meglátni még csak egy pusztát sem abból a temérdek hóból, mely vadászlovak patái alatt nyikorog, vad vértől piros most mindenfelé...

-17-

II.

A tél mind erősebb lett. A hó megfagyott, még az árkokban is úgy összeállott, hogy megbirta a szekeret. Jöttek a kis-páli várhoz az urak, régi czimborák. De a kapuk be voltak zárva mindenfelől, hiába zörgetének. Ábrám nem bocsátott be senkit, még Perei Krisztinát is elküldte Kolozsvárra, színházba, mint ilyenkor rendesen. A magányosság még egy kissé hűtötte vérét, nem volt kivel mérkőznie, kivel zsarnokoskodnia, kivel - nagylelkűsködni. A számtartót, a belső tisztet is bekergette a falubéli kastélyba, nem maradt itt némi cselédségen, néhány lovászon, Luigin és a kis vadászgyereken kívül senki.

A felső traktusban egyedül lakott a Perei Krisztina kisasszonya, egy húsz éves, csendes, satnya leány, a kít Penészvirágnak hívott itt mindenki. Most ezzel együtt költötték el az estebédet, szótlánul, komoran. A lány ugyszólván még lélekzeni se mert és egyszer, a mikor véletlenül megfogta a vak ember kezét, a félelemtől elfakadt sirva. Ábrám gróf a sirástól forró kis arcot magához vonta és hosszan, hevesen odaszorította arcához, mormogván mellé egy pár szives szót...

Aztán nem ettek többet együtt.

-18-

Ábrám egészen bebujt odujába. Most már csak Pétert a vadászgyereket türte meg maga mellett. Ezt költötte föl éjjel, baraczkot mérve a csontos, nagy fejére, mely szakasztott olyan formájú volt, mint az övé. De a gyerek, a mikor csak szerét ejthette, elszökösött mellőle, kiment madarászni, vagy veréb-göbecscsel lőni össze-vissza mindenre. Baja volt vele, pedig a kis paraszt úgy rettegett hangjától, mint menydörgéstől városi gyerekek.

Néha úgy bánt vele, mintha tulajdon gyermeke lett volna. Tanította parancsolni, pipázni, uszította a cselédleányokra.

Éjjel - többször is - lovat nyergeltetett neki a lovardában. Meggyujtatta a lámpákat, befűtötte a nagy bolyai kemencéket. Aztán a terem közepére állva, biztatta a gyerek paripáját, csattantott a nyelvével, pattintott ostorával...

Egyszer-egyszer, a mikor Péter lebukott és nagyokat nyögött, nevetett is. És ráült a megvadult ménre maga, de hiába köttette magát a lóhoz, mint egy gyermek, leesett és a ló elragadt vele, vonszolván maga után ki az udvarba.

Összetörte egészen. Le kellett fektetni. Penészvirágot lehivatták, az etette. Egészen ellágyult és hagyta magát pólyáztatni, becéztetni, mint lázbeteg kis lány. Egész estén át fogta a kisasszony kezét. Egyszer-egyszer beszédbe is ereszkedett vele. Megkérdezte:

-19-

- Úgy-e maga kicsi Penészvirág most mosolyog?

- Igen, hogy tetszik tudni?

- Úgy érzem. - Nem fél már tőlem, mi?

- Nem.

- Nem is szomorú?

- Nem, miért lennék az?

- Mert itt nincsenek férfiak?

- Hát a gróf ur?

- Én?

Ábrám elhallgatott, majd kevés vártatva elbeszélte a leánynak, hogy is ragadt ő itten. Olyan bőbeszédű lett, mint egy poéta. Apró részleteket, humoros, színes, apróságokat mondott el arról a napról, a mikor színészeit kiverte a házból. Nem akartak tanulni, mindig csak ettek volna, olyan kövérekké lettek, mint egy-egy hörcsög...

- Csak maga maradt itt kicsi Penészvirág. Magát is ki akartam dobni, de tél volt, a primadonna könyörgött, hadd maradjon itt... hát itt maradt... Az apja egyszer másszor még eljött, egy tiszt, jólövő, morva.

A leány csendesen, édesdeden sirt. Ábrám megszorította a kezét, szinte vért facsart belőle. De aztán nem szólt többet hozzá, aludni küldte.

-20-

Egész éjjel jó kedve volt. Többször megijesztette a kis Pétert, olyant kaczagott. Reggelre fölkel, nem volt semmi baja. Beküldött sebtén Torda-Ditróra papért s másnap ennek némi

III.

Februárius negyedikén újra nagy hó esett. Reggel kezdte és hullt az egész éjszakán át. Ábrám gróf éjjelre mindig nyitott ablakán keresztül jól hallotta a pelyhek melanholikus zenéjét és szíve olyan hangosan, különösen dobogott, hogy nem tudott többé hanyatt feküdni, fölkelte és kezét kidugta az ablakon.

Nem is pelyhek, teljes, nagy, puha tollak estek a tenyerére. Olyan hó volt ez, mint a milyen nem esik a világon sehol, csak erre az erdélyi havasok fölött. Nem is havazás ez többé, mert az egész levegő-ég egy hó, a föld felett s az ég között egy fehér, puha, sűrű, de könnyű elementum foglalja a levegő helyét. Mintha a világ ujonnan formálódna, mintha a föld egyszerre más plánéta lenne... És mintha ez a különös állapot, ez a szomorú, félelmes, édes muzsika meg nem szünnék soha.

-21-

- Nagy hó, finom nagy hó! - mormogta magában a vak ur és odaült az ablakhoz, hogy jobban hallja, mint muzsikál az éjben neki egész operákat, regéseket, hősit, fényeset...

Milyen gyönyör hallgatni is ezt az ezüst éjszakát, hát még belemerülni testestől, lelkestől, nekiindulni a fehér végtelenségnek, a puha hullámokon, fekete vadat úzva. Menni, csak menni, loholni előre, sziklán föl, sziklán le, kis hegyi lóval szügyig merülni a havas szakadékba... Nem aludni, nem enni, csak be, be a rengetegbe!

A várkastély körül ötvenezer hold erdő terült el. Minden szál fa benne - Ábrám grófé. Tavaly ilyenkor harmincz napig vadászott benne és nem lelte végét. Pedig erőnek-erejével végére akart járni... Kidőlt mellőle mindenki, az urak a hidegtől feketére égett ábrázattal átszöktek tőle, előle Moldovába. Maga is, a fagytól olyan ábrázattal, mint az ében, visszatért a harminczegyedik napon.

Most ez jutott eszébe és haragudott magára. Ez egyszer ki kellett volna magát tombolnia, nem megfutnia gyáván, inkább meghalni, ott fagyni a hóban, pakulár lelt volna a holttestére és nem tudta volna, hogy kicsoda. Elásta volna, esett gödölyék mellé...

-22-

Megborzongott, a hó befujt az ablakon. Meghalni, nem. Tehetetlenül feküdni, nem parancsolni önmagával, túrni a mint vele, fölötte csinálják a hókusz-pókuszt. Meghalni, elesni, olyan tehetetlenül, mint egy vén ló, a ki teleette magát friss luczernával.

Ilyen rettentő düh soha sem fogta el még állapota ellen. Fogait csikorgatta az éjben és szerette volna megrázni a kastély oszlopait, hogy fölötte összerogyják az, és vele eltemessen mindent.

De a harmadik szobából, a nyitott ajtón át a kis Penészvirágnak, az asszonynak egészséges, édesded lélekezése hallatszott be. Úgy aludt, mint egy gyermek, míg a pitvarból izgatott és hangos, férfias lélekzetvétellel szunnyadt a kis Péter. Néha álmában szólt is egyet-egyed, kutyát, lovat szólíngatott, kergette a vizslát a vadtól «csiba te!»

«Az éjjelt érzí!» - susogta Ábrám és hirtelen gondolva valamit, rányitotta az ajtót. A gyerek nyomban fölébredt és fölült vaczkán.

- Öltözz! - szólt Ábrám.

A gyerek magára kapta a bekecsét.

- Megyek valahová?

- Együtt megyünk. Húzz csizmát is. Menj ki, nyergeld fel Muczit meg Barabolyt. De ne verj föl senkit. A fegyver-szálából hozd ki a Lazarinomat, vadászkest is hozd, magadnak is fegyvert, de nem göbecscsel hordót. Férfifegyvert, birod?

-23-

- Birom, hová megyünk?

- Ki. Nem szünik a hó, nézzed?

- Szűnik, mindjárt eláll. Hajnalra nem lesz.

- Ne beszéljess. Igyekezzél. Egy, kettő.

... Megindultak a Korabgyia felé. A hátsó ajtón mentek ki, hogy a kapus meg ne tudja. Valósággal szöktek, s az úgy tetszett a gyereknek, hogy szeretett volna nevetni. De nem mert, nem merészelt urára se nézni, a ki mereven, de bizonytalanul ült a kis hegyi lovon. Erősen fogta a kantárt és szorososan a gyermekhez tartotta magát:

- Vigyázz rám, ha Baraboly észre nem vesz valami bajt, te figyelj, szólj. Világos van?

- Akár nappal. Merre menjünk.

- Neki egyenesen a Korabgyiának. A bánya felé, a forráson túl, be a fenyvesbe. Jártál már ott?

- Nem, de megtudom. Messzebb van, mint a nyárfák?

- Messzebb. Három óra, de sietnünk kell, hogy ott legyünk pirkadás előtt.

Serényen poroszkált alattuk a két kis ló Nem esett velük semmi baj, Ábrám és még inkább lóva

-24-

tudta erre az utat. Ritkás erdőkön mentek keresztül. Halott vidéken, a hol még csak egy sármány se mutatkozott. Csak a hol a fenyvesek kezdődtek, ott látott a gyerek valami mozgó vörösséget.

- Róka! róka! kiáltá.

Nem szabadott reája lőnie.

- Majd benn a Korabgyiában! - szólt Wejér Ábrám egészen szeliden.

Ott akart űzni még egyszer vadat. Oda vágyott, annyi tűzzel, olyan éhséggel, hogy ettől az érzéstől alig tudott lélekzeni is.

- Oda, oda, siessünk.

Beértek a fenyvesekbe. A lovakat itt kellett hagyniok, bekötötték egy összeboruló fenyőpadmaly alá. A rövidebb, de a nehezebb út most következék. Kúszniok, mászniok, kapaszkodniok kellett. A vak ember egészen összevérezte magát, lélekzete is elfogyott, minduntalan kérdezte a gyereket, nincs-e itt mély?

- Nincs, nincs, csak ne tessék félni.

Nem félt, de a félelemnél egy sokkalta kegyetlenebb érzés kapta karmai közé. Fölfelé igyekeztén, úgy érezte, mintha egy rettentő mélységbe zuhanna lefelé, de nem egyenest, hanem hol erre, hol arra dobódva. És ez alatt egyre vérzett, minden pillanatban megütötte fejét, hogy szinte elsédült bele. A gyerek, mint egy mókus, úgy mászott előtte. Néha lenyújtotta feléje kezét s neki belé kellett fogódzkodnia.

-25-

Fölértek. Benn voltak a rengetekben. Megállhattak egyenesen. Pihenni, mindketten odatámaszkodtak egy fához. Perczekig nem tettek egyebet, csak lélekzettek. Előbb jól kellett lakniok ezzel az étellel itt, csak azután ocsudtak föl.

Már reggel volt. A sötét luczfenyők alatt világított a hó. Az erdő mélyében végig-végig rezgett a napnak egy erővel betolakodott szilánkja. Elhullajtott aranyszögek ebben az óriási kriptában, holott örökös szomorú zsolozsmákat, fájdalmas halotti énekeket zizegtek a fehéren mumifikált tűlombok. Egy végtelen halotti mise, melyben a nagy, kinőtt fenyvek celebráltak, a törpe, koldus, kopott kis fák ministráltak. - Folytonos orgonazúgás, mely, ha elállt egy pillanatra, újra kitört nagyobb erővel, olyan forte, hogy szinte beleszakadt az ég.

- Megfuladok, vágd szét a bekecsem gallérját! - nyögte Wejér Ábrám, szédülve a kéjtől, a fájdalomtól.

A gyerek megcselekedte a parancsot. A vak ember bele fogódzkodott a kezébe:

- Vigy beljebb, valami tisztásra.

-26-

Elvezette.

- Állíts egy nagy, széles törzsű fához. Add kezembe a fegyvert. Vadászni akarok.

A gyerek odaállította, maga pedig odahúzódott egy száraz törzs mellé és vizsgálgatta a fák koronáit.

Ábrám kezébe fogta fegyverét és kereste rajta a kakast. Keze most fázott, nem találta. Ingerülten akasztotta vállára:

- Nem látsz valami nyomot?

A gyerek elszaladt körülnézni, majdnem egy negyedóraig volt oda.

- De; róka- meg medvenyomot.

- Bizonyos vagy benne?

- Bizonyos.

- Nem félsz?

- Nem.

- Mit fogsz tenni, ha jönnek?

- Lelövöm.

- Majd csak én.

A vak ember újra kezébe fogta a fegyvert, figyelt, hallgatódzott olyan szenvedélylyel, hogy arcza szinte eltorzult bele! Visszafojtotta lélekzetét is, hogy jobban halljon.

Hallott. A rengeteg megmozdult, a halotti kórus fölött diadalmaskodott az élet. Mindenfelé megmozdultak a vadak, ordások jönnek csapatostúl, medve topog magányosan, maga alá törve a túlevelű cserjéket... Még olyan vadak is, melyek nem tanyázhatnak itt, most el ide tévedének. A makkosból erre bujkál a rőt-vad és éles röffentésének karéneke hangzik... Rüggyent a szarvas-űnő... Fölötte fajdkakas szól, császármadár hullatja fölülről a havat...

-27-

És most mind e zaj egyszerre elfül. Hatalmas bógés remegteti meg a végtelen, a visszhangos kriptát. A vak ember arczán kiüt a verejték, fejét odaszoritja a fához, világtalan szemeit tágra

nyitja, kezével reszketve keresi fegyverének kakasát és suttogja magának:

- A bölény, ez a bölény!

Az utolsó bölény, melyet negyven évvel ezelőtt itt ejtett el apja, nem pusztult el, itt van, él, csörtet feléje rettentő robogással. Nekivadulva jön, mindjárt itt lesz a királyi vad, az első, a legnemesebb, a legerősebb, melyet ősei dárdával, buzogánnyal űztek, mert golyó nem fogta... A kihalt vadkirály, melynek fajtája ez országban elpusztult egészen, nincs már talán csak egy, az utolsó... -

- Hallod, a bölény! - suttogá Ábrám.

A gyerek nem értette, nem hallott semmit.

Wejér Ábrám hallgatta tovább, mint közeledik feléje, már látnia is kellene, már biztosan feketélik... Jön, eltiporja rettenet.

Fölkapta fegyverét és lőtt a levegőbe.

A durranástól kijózanodott. Kietlen csend, egy feketeség volt körülötte. Sójajtottak a fák, miserere deit zizegtek a lombok. Kripta volt ez, semmi élet sehol.

Egészen magához tért:

- Nincs itten semmi, gyerünk!

- Várnunk kellene, méltás uram, valamit hallok, mintha ordas söprené farkával a havat...

Vártak egy kissé. A vak ember szótlánul meredt maga elé, a gyerek izgatottan mászkált a hóban. Egy félóra is eltelt ilyen. Zaj hallatszott, megint elhallzott. A szellő is megállt szinte egy percze.

Ebben a halotti csendben egyszerre megszólalt Wejér Ábrám. Rekedten beszélt, majd hirtelen olyan érczcel, hogy Péter megrémült belé.

- Kölyök, haza tudsz-e innen menni magadban?

- Haza.

- Jól van, derék gyerek vagy, állj velem szembe. Vagy tiz lépésnyire, ne nagyon távol.

A gyerek oda állott, Ábrám folytatá:

- Ne félj semmitől, nem lesz semmi bajod. Erősen meg van töltve a puskád?

- Meg! - motyogta a gyerek reszkető szájjal.

- Derék gyerek vagy, nem félsz. Nem szabad sohasem félned. Magyar vagy: tudsz-e egy zsoltárt? Mondd.

Péter mondta.

Ábrám gróf lehajtott fejjel hallgatta, majd rándított egyet vállain, egészen kiegyenesedett, kigombolta mellén a bekecset, hogy meztelen melle látszott és szólt:

- Vigyázz reám. Számolni fogok: egy, kettő, három. A mikor a hármát mondom, már célzótlál és lősz ide, de nem máshová, vigyázz!

A gyerek alig tudott már lábán állani. Kitorpte a hideg, lázban volt egészen, szeretett volna elfutni, de nem tudott. Büvölet tartotta itt e tehetetlenül is óriás hatalmu emberrel, ezzel a királyi vadak legutolsójával, kinek világtalan szeme is jobban tudott parancsolni, mint mások ép tekintete...

Ott álltak egymással szemben. A gróf meztelen mellén szive helyére mutatva, a gyerek dideregve tartván kezében puskáját.

- Vigyázz! - kiáltá Ábrám. Emeld föl a puskát, célzózz.

A gyerek eszméletét veszve, fölemelte fegyverét, nagy, csontos fejéhez, ahhoz a fejhez, mely kicsiben tökéletes mása volt annak a hatalmas főnek, mely ijesztően, parancsolólag büvölettel meresztette rá szemeit...

- Egy... hangzott érczesen.

- Kettő...

Mintha e pillanatban a gyerek láza egyszerre elmult volna. Egy másik láz kerekedett föléje. Az a vad tűz, melyet egy házasságot törő nagy ur lopott be az ő paraszti vérébe. A pusztítás, az öldöklés, a hősiesség, az akarat, a vér után való vágyakozás forró vágya... Keze nem reszketett többé, izmai megfeszültek, szeme megvilágosodott, célzótt és mikor a «három» felhangzott, annak második szótagja beleveszett egy durranásba - és abba a zajba, melyet egy hatalmas test zuhanása okozott a szűzi csendességben.

Legnyomorultabbnak azon a napon éreztem magam - egész életemben - a mikor egy novellát kellett volna írnom és nem tudtam.

Ez a «kell» nem volt a közönséges kényszerek közül való, majdnem életkérdés volt, hogy öt-hat lapot tele írjak valamely fabulával és egész napi kinlódás után sem tudtam többre vinni eldobott első lapoknál, a melyek legtöbbször csak ez az írás állott: «... elbeszélés, írta:...»

Tárgyaim is voltak pedig; sőt nyolcz-tíz téma közül válogathattam volna. Boldogtalan hercegisasszonyok és boldog napszámoslányokról történetek jártak az eszembe. Nagy szerelmek, izzó szenvedélyek, a mint mozgatják, lázítják az embereket: világosan láttam. Előszedegettem régi és új keletű feldolgozatlan meséimet, a melyek elgondolása kész volt, papírra vetése most: - egyszerűen lehetetlen.

Mit bánom én hercegisasszonyok boldogtalanságát, groteszk öröme buta málderhordó lánynak mit érdekel engem! Emberek szenvedélye, forró nagy szerelme: milyen kicsinyes, üres, hazudott, vagy legjobb esetben vad és állati most nekem. A mi belőlük megérint: kiáradó füstjök nehéz és kellemetlen; szabadulni vágyom szürke felhők közül.

De hová? Ezen a napon az élet és annak tükrözése: a művészet, szinte ilyen nyomasztó, kellemetlen és érdektelen füstfelleg az én elkínzott agyamnak. Élet, halál, szerelem, gyűlölség és bosszúvágy, mindenféle ambíció és minden szeretet, mindaz a mi fentartja és tovább mozgatja a világot: szürke felhő, a mely rámborúl, elfogja az én látóhatáromat, alakul, mozog körülöttem, alakot vált, oszlik, szakadoz, eltűnik.

Semmi az egész. Valami ismeretlen nagy, de gyerekes hatalom, gyerekes játék: kaleidoszkop; unalmas, mert mindig más és mindig ugyanaz.

Aludjunk inkább.

Lefeküdtem a diványra, este lett; behunytam a szemeimet s azokra a dolgokra gondoltam, a melyekről tudom, hogy nekem kellemesek, az én édes lányomra, anyámra, egy regényre, a melyhez nem rég fogtam tűzzel és reménykedéssel, de e gondolatoknak édes lépje mintha elfogyott volna, érdeklődésem megfogni nem tudta egyik sem.

Nem éreztem semmiféle fájdalmat s mégis végtelenül nyomorultnak éreztem magam. Halványan élt bennem bár a tudat, hogy van valami szerencsém az életben, mely épp a válságos pillanatokban mindig segítségemre jön.

A véletlen most is megjött, de csak későn, a tíz órai vonattal. Egy barátom, az aszódi javítóintézet első családfője, a legtökéletesebb tanító, a kit életemben ismertem. Juhász Istvánnak hívták, s az első pillanatban sehogysen akartam ő benne üdvözölni azt a - véletlent.

Fel sem keltem a diványról, azt mondtam, hogy beteg vagyok.

- Na csak maradj, egy óra mulva úgy is tovább megyek, ki a vasúthoz, áttettek a kolozsvári javítóhoz, aligazgatónak.

Abban a lélekállapotban is észrevettem, hogy kedvetlenül fogadja előrehaladását. Szegény ember, vagy boldog ember! Ezt még érdeklik a bűnök és az emberi szenvedések, még izgatják a problémák, melyek épp ezer milliószor ismétlődnek és ő épp az ezredik millió, a ki elég ostoba foglalkozni a megfejthetetlenel s azzal, a mi a megfejtésre sem érdemes. Sajnálja a bűnös gyermekeit, kik nagy és érdekes pszichológiai kérdések az ő szemében, voltaképpen pedig virgácsolni való gazficzkók.

István «családfő» belevágott e gondolatmenetbe:

- Vigye az ördög az ilyen avangeállást, jobb szerettem volna maradni.

- Kevesebb fizetésért?

- Ingyért is... Volt egy, azaz két tanulmányfejem! Milyen fejek, semmi alkati eltérés, de milyen koponyák!

- Alakra; alma vagy körte?

- Katlan, melyben izzó parázs serczeg.

- Jer, égess meg velem: de tűz legyen; csak tudnál valami rettenetést, olyant, a mi megborzongat. Valami iszonyút, csak semmi analízis, utálok, tettem én is, de látom, hogy hazugság. Kidoblak, ha te is beállsz az újkori haruspexek közé. A bélből jósolni...

- Ne gorombáskodjál, tedd arrább a lábad, adj egy kis helyet.

I.

- Nem olyan nagy dolog az egész, egy fiúról van szó, a ki mindössze tizennégy éves és mégis elviselhetetlen számára az élet, mert tudja, hogy anyja megcsalja az apját.

- Hát ez az egész? Egy közönséges házasságtörés, egy tacsó Hamlet?

- A körülményekben van némi érdek. A fiú egy pesti tanár fia, kitűnően nevelték, értelmi ereje elsőrangú, azért került a javítóintézetbe, mert atyja nem tűrhette tovább brutalitását.

Anyjával úgy bánt, mint egy cseléddel. Nem akart neki kezet csókolni, nem lehetett rábírní, hogy vele az utcára menjen. Ha anyja tálalta ki ebédjét, otthagya, nem evett. Néha egész hónapon át nem váltott vele szót; egy alkalommal, este, minden szóváltás nélkül hozzá akarta vágni a petroleumos lámpát. Néha nagy szorgalommal, kitűnő sikerrel tanult, olykor meg hetekig elcsavarogta az iskolát.

Egyszer minden szó nélkül beállt valami erzsébetvárosi dobozkészítőhez inasnak, két hétig nem lelték rá, végre is az utcán fogták el. Ütötték, verték, kínozták, - hiába. Ilyenkor mindig kiszökött a teherpályaudvar környékére az árúraktárak közé, leginkább a tarjáni bányák rakodójában bujt meg és napszámosok, szeneskocsisok, zsemlyéskofák kegyelméből élt.

Mint javíthatatlan rossz, romlott fiút beadták a javító-intézetünkbe, a hol annyi elvetemült szegény fiú van, de még több romlott nagyúri gyerek.

Az első héten, a mikor megjön a javítandó, - tudod - magánzárkában tartja a házi-rend. Itt megkapja az egyptomi szembetegséget és a lelkét megvizsgálja az igazgató, ha a konyhakertészet után ideje marad. A rossz fiú mind a két bajon könnyen túlesik és belekerül a családba, a hol dologra és tanulásra fogják, annyi dologra és annyi tanulásra, hogy lélegzeni se marad ideje, nemhogy a rosszaságra.

A fiút az igazgató helyett én vettem vizsgálat, helyesebben vallatás alá. Nem tudtam tőle meg mit is. Rossz, mert rossz, nem fog rossz lenni, igéri. Itt jobb, mint otthon.

Végre is - elismerem, szabályellenesen - bevettem az első családba, a hol én voltam a fő, s a hol csak a «javult» fiúknak volna helye. De nagyon megtetszett nekem ez a szép, kreolszinű, választékos modorú úri gyerek. Fognak tőle tanulni.

Mindjárt a második héten folyton velem volt, egy szobában hált velem, az ágya közel volt az én függönyös ágyamhoz, a honnan láthattam őt és az egész családot folyton.

Egy fiú mellé fektettem, a kivel bizonyosan nem fog barátságot kötni. Valami különösen durva, de tiszta típusu kun parasztfiú mellé. A fajtáját azt lehetett látni rajta, de hogyan hívják, kik a szülei, mi a neve, kik a hozzátartozói, azt nem tudta senki. Sem a Kunság, sem az egész ország nem vállalta. Sem a születési helye, sem az illetőségi helye nem volt kitöltve az intézet főkönyvében. Nevet itt adtunk neki, a lehető legszegényesebbet s egyszersmind tisztára királyit. Csak keresztnevet, ezt, hogy: János.

Jánosban a rabló kunok félezredéve élt vad romantikája nyult ki. Kilenczéves korában fogták el először Jászberény körül. Ott gyerekekből rablóbandát alakított és a hóstyai iskolából elcsalta az egyik első eminens - a bandába alkaptánynak. A város gyermekei között olyan riadalmat okozott, mint II. Endre keresztesháboruba induló gyerekhada.

A pandurok kezéből elszökött és télviz idején, gyalog, tizedik évében neki indult a fővárosnak. A lábai lefagytak, a füle megfagyott, alig tudott járni s a második napon beállott egy tolvajbandába. De a banda üzérzselleme bántotta; feladta társait, valamelyik járásbíróság börtönébe került, majd kegyelem révén valami szeretetházba. Onnan elcsalt négy árvagyereket és Kis-Kunság valamelyik községében ütötte fel tanyáját. A dohányos községben annak törvényei szerint élt: meglopta és megverte a finánczokat...

Ezzel az én uri gyerekem bizonynyal nem fog megbarátkozni. Örömmel láttam, hogy csakugyan nem.

Őt vagy hat napig nem igen felelt a kérdéseire. Egyszer azonban - éppen álmatlan éjszakám volt - hallottam, a mint mindakettő mozgolódik ágyán.

- Kinek a fia vagy te? szólalt meg susogva az úri fiú.

A kunok ivadéka egyszerűen, durván azt mondta:

- Tudja az Isten.

- Hát nincs anyád?

- Nincsen.

- Akkor jó neked.

Elhallgattak. Majd megszólalt a paraszt fiú.

- Borsodban a Bükk alján barlangok vannak, gyönyörű lakás esik ott. Az erdőben enivaló mogyoró van és som. Jaj de éhes vagyok!

- Miért van maga itt? - szólott némi szünet után a másik.

- Nem akartam juhturós galuskát enni! - válaszolt a parasztfiú és egy kissé nevetett. - Hát maga?

- Beadott az anyám.

- Miért?

Hosszú szünet következett, majd nem egy negyedórás. Azt hittem, már nem is válaszol. De egyszerre csak megszólalt tompán, csendesen:

- Mert megcsalja az apámat.

Hajnal felé volt, a gyerekek most aludtak a legmélyebben, bár a nagy ablakon által föntről kezdve lefelé egyre terjedt be a világosság. Egy egész sor bűnös fiúnak megaranyozta fejét a hajnali napsugár. Némely ágyak még egészen sötétek voltak. Olyan fantasztikus ez a hálóterem! Csupa ellentét: aranyragyogású világosság és koromsötét hálófülkék. Gyermek és bűn.

- Oh te, te, - szóltam közbe kelletlenül, - mindez csak látszik, de hogy van tovább?

II.

- Az úri fiú szorgalmas volt, jól viselte magát, pompásan tanult - többet tud, mint a többi - az asztalosmesterségre fogtam, abban is ügyeskedett, mégis egyre fogyott.

Az első negyedév végén olyan sovány volt, mint egy finom agár. Mi lelte?

Rájöttem, alig evett. A János nagytű volt s annak adta - titokban - minden ételét. Ugyszólván csak kenyérral élt.

Megbüntettem mindakettőt s elfektettem őket egymás mellől. Megesett azért egyszer, hogy a mint éjjel felébredve, hirtelen megvizsgáltam a hálótermet: egymás közelében találtam őket.

Ideje volt már, hogy a kun gyerek kikerüljön innen. A büntetése letelt, helyben is szükség volt, a megjavulásában se lehetett reménykedni: az igazgató kiadta Budapestre egy fegyverkovácsához inasnak. Mikor elment az intézetből, nem is engedtem, hogy búcsúzkodjék az önfeláldozó pajtástól.

Egyszerre csak nem látták egymást. Az úri fiú bizonynyal azt hitte: el van zárva, de később megtudhatta, hogy elment, mert éjjelenként hallottam elfolytott sírását.

Két-három hónapig folyton bánkódott utána. Egyszerre azonban, mintha csak elvágták volna szomorúságát: vidám lett és kezes, mint a bárány. Olyan jól és intelligensen viselte magát, hogy gyakran kérdeztem magamtól, mért van ez itt. Őt is megkérdeztem néhányszor.

- Beadott az anyám - mindig ezt felelte: az anyám adott be, mert rossz és engedetlen voltam vele. Nem leszek többé az, soha többé, megcsókolom a kezét, színházba is elmegyek vele, csak haza ereszszenek.

Már egy éve volt itt a gyermekek börtönében; megszántam, biztam is, hogy megokosodott, beletörődik a helyzetbe s belátja: ilyen a világ...

Az igazgató irt a fiú apjának, az eljött érte, hazavitte.

... Mért ment haza a kis morálhős? egy kissé érdekelni kezdett a dolog.

De a «családfő» nem akart addig tovább beszélni, míg el nem oltom a lámpát, a szemét sértette a fény és - ugymond - jobban esik sötétben beszélni.

III.

Az elmúlt héten visszakerült a «megjavult».

Nem családja, hanem a bíróság küldte ide. Hogyan, miért, - el fogom mondani. Vagy nincs is rá szükség, lemásoltam magamnak a jogerős ítéletet. Ott van a kofferomban, az irások közt, felül. Mégis talán elmondom.

Igy történt:

Az anyja nem győzött betelni a fiával, olyan jó volt az. Mintha megbánta volna a multat, hízelt neki és anyuskámnak nevezte. Mindenhová utána akart menni, úgy, hogy erővel kellett az anyának leráznia a nyakáról.

Valamelyik délután még könyekre is fakadt, mert nem akarta anyja magával vinni.

- Majd én haza hozom, a mit vásárolsz, vigy el! - könyörgött neki.

- Ugyan vidd el! - szólt az apja.

- Marad!

Összeharapta ajkát, elfojtotta sírását és hallgatott.

De alig lépett ki a szobából édes anyja, utána suhant. Utána mindenütt a városban; észrevétlenül, messziről, de szem elől el nem tévesztve, folyton követte. És az, mintha csak érezte volna, hogy valaki üldözi: szinte futott előre.

Beérték a belvárosba. Valamelyik utcasarkon megállt az asszony: valamin gondolkodott, valami utat kereshetett. A fiu is megállott. De aztán hirtelen, még nagyobb sietséggel, mint előbb, mindketten kicsaptak a Dunához. Az anya elől, a fiu hátul.

Az alsó Dunasor egy kis háza előtt megint megállt a kifáradt asszony, a kivel akkor találkozott egy ismerőse. Az látta és megjegyezte később, hogy sűrű fátyla egészen vizes volt ajka helyén; lázasnak kellett lennie.

A fiú nagy messziségről látta meg, hová ment be anyja. A házban nem volt egész bizonyos...

IV.

A «családfő» olyan hangon beszélte el mindezt, a mi arra vallott, hogy már másoknak is beszélte. Lassan vontatva, haszontalan körülményességgel. Hideg borzalom fogta el szívemet, agyamat égő kíváncsiság tüzelte. Nem tudtam bevárni a beszéd sorját, felugrottam:

- Nos, megölte?

- Meg. Szerelmi találkozón, egy nőrokonuknál, a ki a szerelmes pár czinkostársa volt. A fegyver a Jánosé... Az asszony mindjárt meghalt, két lövés érte az ajtóból; a szerető egy pár perc előtt ment el.

- És a férj?

- Azt hiszem, nem sejtí, miért kellett feleségének meghalnia. Maga jelentette fel fiát, a ki nem töltötte még be tizennegyedik évét, tehát nem küldhető se fegyházba, se bitóra. Az apa mégis oda szeretné küldeni. Megesküdött: nem fogja látni többé.

- Hát még nem is sejt semmit?

- Nem. A dolgok úgy találkoztak. A fiú nem vallott semmit, csak ezt: «megöltem, haragudtam rá!» A nőrokon hallgatott, a férfi, a szerető, - annak mi oka volt volna lovagiatlannak lenni egy halottal szemben?

- És a háziak?

- Nem voltak. Cseléd se volt, a rokon - öreg kisasszony - egyedül lakott. Csak egy öreg, mulya házmestere.

De én tudom. Mit gondolsz, talán nekem kellene szólnom? De nem volna ez inkorrekt? És minek, micsoda czélt érek el véle; javítok valamit a fiu helyzetén, letörölhetem róla a gyilkosság bélyegét?

Új szívet, új emlékezést a régi helyébe, ha adhatnék neki!

Különben nem is érzi magát olyan rosszul, mint gondoltam. Csendes mindig, a mióta nem láttam, nagyon elbutult. Benn a javítóintézetben lassan-lassan melancholikus lesz és onnan elviszik máshová...

De egy darabig még együtt lehet a kunok névtelen ivadékával, a fegyvertolvajjal, a ki még régebben visszakerült. Aznap, a mikor búcsúztam tőlük, láttam, hogy összevillan, szinte összekapcsolódik tekintetük. A szemük, mintha foszforeszkált volna, az egész arczuk, sovány, megnyult képük, mintha megvilágosodnék valami szokatlan sápadt fényben. Sohase lesz ilyen két szép tanulmányfejem.

A HALOTT.

Kilencz óra felé, este kaptam a sürgönyt, hogy bátyám meghalt és hajnali három órákor már ott voltam a halottas ház előtt.

Tél eleje volt, a mikor a hajnal-éjszaka amolyan sem nem sötét, sem nem világos, de azért kellemetlenebb, mint a legcsikorgóbb csillagtalán deczemberi éjjel.

Hiába csengettem, nem nyitották ki a halottas ház ajtaját, meg kellett koczogatni azt az ablakot, melyen - a tábla hasadékán át - egy vékony világos vonal jelentette, hogy ott ébren vannak.

A kinyílt ablak előtt egy halottvirrasztó öreg zsidó ősz feje jelent meg. Álmában zavarhattam, mert morózus volt, kijelentette; hogy az egész család alszik, holnap lesz a temetés, menjek hételbe. Hanem ezenközben megpillantotta a hintót, mely a vasutól ide hozott és megkérdezvén: «mikor jöttem?» bebocsátott.

A családhoz csakugyan nem lehetett bemenni, a gyerekek szobája sötét, a legidősebb leány szobájában égett valami olajmécses a szekrényen; sárga világossága a húgom arczára feküdt. Behunyott szemekkel, de bizonynyal álmatlanul feküdt ott a szegény leány s a mikor elmentem mellette, a zajra felnyitotta szemeit, de egy pillanat mulva lecsukta ujra.

Még a gyermekek szobáján kellett átmennem, hogy a halotthoz jussak. És ott az öreg virrasztó köhögése fölverte a legkisebb fiút, a ki felült ágyában, engem felismert s azt kérdezte: «hoztam-e valamit?» És mert nem feleltem neki, lassan pityeregni kezdett, de két percz mulván már aludt.

I.

Ott feküdt előttem a halott bátyám. A mi rítusunk szerint a földön, teste fekete takaróval leterítve, sötétben. A feje fölött gyertyák égtek csendesen, mozdulatlan lánggal.

Nem szégyeltem bevallani, hogy a metsző fájdalom daczára észre tudtam venni egy pár külsőséget. Valamelyik kis leány babája ott feküdt a sarokban. Tegnap még itt játszhatott a beteg szobájában, itt feledte és azóta nem vették észre. Egy nagy légy zümmögött az ablaktáblán, ki akart szállani az utcára vagy fel akart mászni az üvegen... A halottvirrasztók befüstölték a szobát és most égő pipájukat dugdosták előlem.

-51-

Ezek a sajátságos megfigyelések csak egy pillanatig tartottak, aztán nem láttam semmit, csak a halottat.

Leültem egy székre, egészen közel hozzá és néztem arcát, melynek vonásait nem változtatta meg a halál. Ugyanaz a jóságos arc, a régi naiv, majdnem gyermeces ajk, a barátságos kicsiny, de derült homlok, mely alatt rossz gondolat, vagy eszme nem fogamzott meg soha. Csak kicsiny gondok azokért, a kiket szeretett és egyszerű gondolatok, melyek egy tiszta, de kicsiny eszű embert foglalkoztatnak: hogy lehessen egy kis vagyont szerezni, egy kis fekvőséget, házat, és hogy a gyermekeknek legyen becsületes pályája és valami vagyona is, ezt a pályát megkezdeni. A leányok jóra való férfihez menjenek nőül, a ki el is tudja őket tartani...

Ezek a gondok ott ültek most is a halott arcán és a sárgafényű vonásokból szomorúan világotlaltak felém. Éreztem, tudtam, hogy megvannak, de erő nélkül. És ez az érzés jobban átjárt, inkább szívembe nyillalott, mint az a tudás, hogy az az ember, a ki velem egy vér, kinek élete és alakja össze van fonódva az én életem és alakommal: eltűnik látóhatáromról, nincsen többé. Úgy vélem, hazudnak azok az emberek, kik megállnak a szeretett kihült teteme fölött és így szólnak: rettenetes, hogy nem vagy többé!

-52-

Ez a fogalom felfoghatatlan volt nekem, akármennyire kinoztam is magamat vele. Hiába néztem az arcot, a mely szinte megkövült volt, hiába idéztem fel ama alakokat, a kiket szerettem, mégis eltűntek szemeim elől mindörökre. Sanyargatni vágytam eszem és szívem, zokogni szerettem volna, a legnagyobb fájdalmat és borzalmat felidézni, a mi csak alaktalan masszával imbolyog az emberek fölött. Imádkozni nem tudok, hát szenvedéssel akartam áldozni a halottnak - minधीába.

A mit így elértem, csak az volt, hogy lassan-lassan elvesztettem - magamat. Érzékeim épek, de öntudatosságom meggyengül és egyszerre úgy látom, hogy a földön fekszem, kiterítve, holtan.

Az élettelen test, az erő nélküli gondolat, itt a földön én vagyok. Az én arcom, az én testem, egészen én, csak hogy egy oly élet után, melyről nem tudok magamnak pontosan számot adni. Mi történt velem addig, a mig megöszültem? Mind ama tervek, sejtelmek, álmok melyeket ébren és álomban a jövődőről álmodtam, gondoltam: egygyé olvadva feléledtek lelkemben. Ime ezt éltem át, a mig ide jutottam. De családom, gyermekeim? Egész világosan láttam különös, de kedves arcukat, a kik az én véreimből eredtenek.

-53-

A fantasztikus gondolatok rohantak velem tovább. A hasonlóság, mely bátyám és köztem az életben is nagy volt, most egyszerre csodálatosan megnövekedett és egészen suggerált. Nem tudtam tekintetemet elvonni a halotról - magamról. Mondhatatlan kín fosztott meg akaratomtól. Mintha valami feneketlen mélységbe zuhantam volna alá.

Az egyik öreg zsidó végre megsokalhatta ezt az elmerülést és megérinté a vállamat:

- Nem szabad így nézni... ez bűn... jöjjön imádkozni.

Hanem az öreg még sem igen ragaszkodott az imádkoztatáshoz, inkább beszélgetni akart. Megkínált pálinkával, megkérdezte, mi vagyok és mennyit keresek havonta? Aztán a bátyám anyagi ügyeiről kérdezősködött: «volt-e biztosítva?»

Helyeselte, hogy a megboldogult ezt nem cselekedte. És egész fanatizmusával kikelt azok ellen, a kik megszentésgtelenítik a halált, mert üzlettel kötik össze.

- Az Isten - mondá - gondoskodik arról, hogy az özvegyek meg az árvák ne legyenek koldusok. Az bűn, nem bizni a Bizodalomban.

-54-

És a vén fatalista - mintha csak az ó-kor valamely feltámadt alakja volna - hosszú példálózgatások után valami történetet beszélt el nekem egy meghalt férjről és egy itt élő asszonyról.

Megpróbálom rendet hozni az elbeszélés kaoszába és leírni úgy, a mint a halottas szobában, a zord és sajátságos környezetben előttem kibővült, élt, megelevenedett a modern szomorújáték.

II.

Két hónapig siratta férjét az asszony, azután szólt:

- Lássuk, miből fogunk megélni!

Végig nézte férje iratait és mindjárt a fiókban felül rátalált a biztosítási kötvényre.

A kötvény ötvenezer forintról szólott és két év előttről kelt, tehát akkorról, a mikor anyagi romlásuk még nem kezdődött.

Az asszony egész világosan emlékezett még arra a napra. A biztosítási intézet orvosa jött megvizsgálni férjét és egészségesnek találta. A férj még tréfálkozott is:

-55-

- Mégis van valami bajom doktor... itt, itt! és oldalzsebére mutatott. Irjon ellene receptet: százezer forint...

Nevettek. A férfi szólott tréfásan...

- No asszony, most egyszerre gazdag lennél, ha meghalnék egy kicsinyt... ötvenezer forint! A gyerekeknek is juttatnál belőle tiz-tizet, maradna még harmincz. Milyen pompás parthie volnál újra...

Az asszony méltatlankodva fordult el, hanem akárhogy is haragudott a csinizmusért: szívébe valami sajátságos érzés nyíllalott. Egy érzés, melynek nyomán egy másik férfi képe és egy új élet homályos gondolata támadt fel. Mindez csak egy pillanatig élt, aztán nem is ébredt fel többé azalatt a két esztendő alatt, amíg együtt éltek.

Pedig az ötvenezer forintos biztosítás sok gondot okozott nekik. A férj alig tudta fizetni a köteles részleteket. Anyagi viszonyai mindegyre romlottak, az utolsó esztendőben megtörtént nem egyszer, hogy délben még nem volt pénz húsrá. A férfi mindegyre apró kölcsönök után szaladgált, nagyra már reménye sem lehetett.

Régi találékonyosága tökéletesen elhagyta. Csak sóhajtozni tudott; és mint valami bűnös, úgy csókolta a felesége kezét. A gyermekeire rá sem mert nézni.

-56-

Az utolsó hónapban, isten tudja honnan szerezte azt a summát, melylyel a biztosítási részletet kellett törlesztenie. Végre is kiteremtette, sőt a mikor haza hozta a szelvényt, még jó kedve is volt.

És a mi kis pénze maradt, azon felment Budapestre, «valami dolog után nézni.»

A dolog a mi után nézett, az volt, hogy hôtelbeli lakásán főbe lőtte magát.

Miért? azt nem mondta meg senkinek, nem írta meg sehol. Az okát mégis bizonyosra vette mindenki. A törvényszék ép az nap mondta ellene ki a csődöt, vagyona nem volt, passzívája sok, nem akart becstelenül tovább élni.

Az asszony, a mikor az értesítést vette, a férj már kint feküdt a kerepesi temetőben. Mégis felment, imádkozott a friss sirnál, aztán visszatért két kis gyereke mellé - sirni.

Két hónap után könnyei elfogytak, rémülete, fájdalma eltompult, az életre gondolt.

Friss volt és fiatal. A férjébe nem volt szerelmes soha, úgy ment hozzá, mint a fajtájabeli lányok szoktak.

Apja s anyja mondta:

- Derék ember, el fog tartani. Jó dolgod lesz mellette, a pénzt a kezébe lehet adni.

-57-

Hozzá adták, hát hozzá ment, daczára hogy egy kissé ügyetlennek találta. Ennél jobban zavarta az, hogy még rövidruhás lány korában ő is szeretett valakit. De az nagyon fiatal volt még. És a mikorra készen lesz, ő már vén lány. Az is igaz, hogy egy kissé fura volt neki feleségévé lenni egy olyan embernek, a kit egy hónap előtt látott először, de belátta, hogy ez már így van, nem lehet várni egy valakire, a ki szerelmes lesz belé. Isten tudja, mikor jön az, ha eljön-e, és ha el: hozzáadják-e, lesz-e benne kellő garancia?

Egy kissé rosszul érezte magát az esküvőn, de aztán egészen jól - egy évig. Reggel is olvashatott az ágyban - otthon takarítania is kellett - nyáron a Salzkammergutban volt, télen egy párszor theát adtak. Cselédje volt kettő. A férje figyelmes, hú és munkás.

Csak néha fogta el valami sajátságos unalom. Majd valami vágyakozás ismeretlen érzések után. A lelke éhezett valamire, de maga se tudta, mi az.

Aztán egy kis gyermeke született és annak a sirása elnyomta azt a sajátságos titokzatos zsongást, mely néha-néha fölébredt elaltatott szíve mélyén.

Még egy gyermek. Anyagi gondok.

Egészen megszokta a férjét. Nagyon ritkán támadt fel benne a titokzatos vágyakozás. Alig beszél idegen férfiakkal. Egyszer, kétszer mindösszesen.

-58-

Az élet - melybe a szülők juttatták - egészen természetyszerű kezd előtte lenni, a mikor hirtelen megszakad. A férfi, a kit úgy megszokott már, mint magát, erőszakosan elválik tőle, a becstelenség elől a halálba menekül és őt ott hagyja özvegyen, de gazdagon.

Az özvegy magához vette a kötvényt és maga ment fel a fővárosba a pénzért.

Kupé ablakában ülve, tavasszal, a mikor az út mindenfelé virágzó gyümölcsfák szegélyezik: nem foglalkozott többé a halállal. Kezdetben egy kissé félénken ugyan, de végre is jelentkezett benne az élet friss ösztöne.

- Élni kell, ha itt maradtam.

Aztán:

- Szép élni, élni jó!

Végül:

- Nem akarhatta ő sem, hogy elássam magam elevenen!

Mennél jobban közeledett a vonat Budapesthez, annál hangosabb lett ez a vágyakozó fölkiáltás: élni, élni!

Ott volt végre az intézetben. Némi nehézségek után fölvette a biztosított összeget is - és mehetett haza gyermekei közé.

-59-

De délután volt, és ha most ül gőzösre, csak éjszaka ér haza. Hát elhalasztotta útját reggelig. A délutánt majd csak eltölti valahogy; egy szegény rokona van itt az Erzsébetvárosban, elmegy, visz neki egy kis pénzt, valami édességet a gyermekeknek.

Előbb kocsira akart ülni, de aztán meggondolta a dolgot: olyan szép verőfényes, tavaszi nap van! Gyalog indult neki a külvárosnak.

Sehol sem találkozott semmi ismerőssel. Gyászruhája, friss piros arcza fel-feltűnt egy-egy járókelőnek. Ezek a kíváncsi tekintetek egy kissé melegítették. Ő a tavaszi napot okolta és átment egy kis utczába, a hol nem volt napsütés.

Lassan, alig gondolva valamire, haladt előre. Egyszer valami férfit látott, a ki hasonlított az elhalt férjre: megdöbbsent és ezuttal már erőszakos módon szabadította meg magát a halott emlékeitől. De útközben is többször gondolt arra, hogy az «jó és derék ember volt». Valami babonás kötelességérzet parancsolta neki, hogy ezt minél többször elgondolja.

Végre is nyomát vesztette ennek a gondolatnak és a gyerekeire, ruhákra, egy vásárolandó új butor-garnitúrára, pénze befektetésére gondolt és ezen a nyomokon végre eljutott oda, hogy újra feltámadt benne a régi titokzatos érzés.

-60-

Vágyakozott az új életre.

Egy utczasarokhoz ért és ott hirtelen valami jutott az eszébe. Beült egy bérkocsiba és az Erzsébetvárossal ellenkező irányba hajtatott. A belvárosban megállt egy ház előtt és az ott ácsorgó hordárt beküldte a házmesterhez, hogy egy lakásczímet megtudjon.

A mit kívánt, megtudta. A házmester megmondta, hol lakik az az orvosnövendék a ki két évvel ezelőtt itt lakott.

Az özvegy nem találta otthon azt, a kit keresett. Izgatott lett, most már ellenállhatlan vágyakozás fogta el: találkoznia kell vele akárhogy is.

Este felé felment újra és szemben állott az egyetlen fiatal emberrel, a ki valaha szeretett.

Nem is köszöntek egymásnak, némán szorítottak kezét. Az asszony leült az egyetlen székre és felvette arczáról a fekete fátyolt. A férfi - sovány és sápadt ember - előtte állott az asztalhoz támaszkodva. Tán két perc is elmúlt addig, míg megszólalt.

- Tudom - mondá halkán.

- Jó és becsületes ember volt! - szólt az asszony, mintha csak egy beemlézett imádság refrainjét mondaná.

Aztán a mikor felócsudott, egy kissé öngazolásul hebegett valamit:

-61-

- Régen hallottam magáról... A régi barátság, meg akartam nézni...

Régi szerelmükről nem szólt egyikükük sem. Talán öntudatlanul az elhunyt emlékét akarták kimélni?

Kezdetben alig tudták, mit beszéljenek egymással. Végre is az asszonyban érett meg a sürgető vágyakozás: megtudni, megnyerni, most, azonnal, mindent.

- Azért jöttem - mondá kevés zavarral - hogy leszek a felesége, ha szeretni fogja a gyermekeket...

És őszinte szóval megmagyarázott mindent a férfinak. Megmondta, hogy férje gondoskodásából gazdag lett, nem lesz kénytelen a férfi összekoldulni a vizsgapénzt. És itt hagyhatja ezt a várost, a hol csak a küzdelmekben és a nyomorúságban volt része.

Megértették egymást és nedves szemeikben kigyulladt a régi szerelem tüze. Ha szivükön mult volna, elmennek mindjárt most.

- De az asszony szólt: hat hónap mulva.

- Hat hónap mulva! - ismételte a férfi és megcsókolta a fekete kesztyüs kezét.

De arczon nem csókolták egymást. Forró ajkaik előtt, mintha valami hideg tárgy állott volna. És édes lázukat egy-egy pillanatra hideg borzongás váltotta fel.

-62-

Hirtelen váltak el egymástól. Az asszonynak csak a lépcsőházban jutott az eszébe:

- Reggel, holnap, megyek haza. A vasútnál látom!

Aztán - úgyszólván - elszaladt haza. Alig várta, hogy egyedül legyen; feküdni, pihenni akart, az izgalom egészen elgyengítette.

Talán álmos is volt, mert alighogy ledőlt a hôtél divánjára: elaludt. Késő éjjel ébresztette fel a szobalány. Express levelet hoztak, alá kell írni.

Otthonról irtak. Talán valami bajuk van a gyermekeknek? Nem volt semmi baj, éppen csak a kis leányról irtak: «Ujra foga jött... És ezt a levelet küldék ide tegnap, talán fontos.»

Csakugyan egy másik levél hullott ki a borítékból. A budapesti rendőrség küldte azzal a megjegyzéssel, hogy az öngyilkos férje asztalán találtatott, neki szól, hát most hozzája hivatalosan «áttétetik».

Az özvegy feltörte a levél pecsétjét és még álmos szemekkel olvasta a férj utolsó sorait:

«Még tavaly szeptemberben elhatároztam, hogy meghalok, te és a gyerekek nem láttok többet szükségét. Akárhogyan halok is meg; téged gazdaggá tesz a kötvény (a fiókban). Most megteszem; pedig jó lett volna élni veled. Hát nem lehet együtt, légy te magad boldog.»

-63-

III.

A levél első hatása az volt, hogy azonnal haza kell mennie. Szerencsére - ha kerülő úton is - rögtönösen utazhatott hazafelé. Egy kissé megnyugodott, a mint újra benn ült a kupéban. Megszökvén az elől, a kit önmaga keresett fel; mintha könnyített volna valamit bűnén.

Ez a nyugodtság alig tartott egy-két óráig. Körülötte a kupéban mindenki aludt, a lámpás fekete fátyollal volt behúzva. Félelmesen homályos volt a hely, nem tudott itt maradni többé. Átkérdzkedett egy más szakaszba, a hol egyedül volt és újra olvashatta a levelet.

Kétszer olvasta el, aztán darabokra akarta tépni, de görcsös sirás vett rajta erőt és kiejtette kezéből az írást.

Csak most értette meg a férj utolsó szavait.

Most előszörre értette meg, hogy miért kellett annak meghalnia.

Megölte magát, hogy ő élhessen. Hónapokig járt-kelt körülötte ezzel a gyilkos gondolattal, mosolygott, megcsókolta és megtette a mit elhatározott.

Milyen egyszerű férfinak látta. Hányszor haragudott meg rá ízetlenségeiért! Mennyi szemrehányást tett neki a nyomoruság napjaiban. Hányszor gondolt másra.

-64-

És épen szeptemberben volt... Akkor már a férj elhatározta magát. Azzal a gondolattal küzködött és ő gyávának és nevetségesnek látta. Örült, hogy ritkán látta. Ideges volt, ha megölelte... Betegséget szinlelt, és hogy hizelgett neki a házi orvos udvarlása, melyet el is fogadott.

Egész világossággal két érzésre oszlott fel egész lénye. Az egyik érzés: az a sajátos imádat, a mely az elhalt férj alakja körül kelt föl benne. A másik: az utálat magával szemben. És ezek között vergődött az egész úton. Ebből keltek ki gondolatai, ebből támadt föl benne a homályos vágyakozás: meghalni, elmenni utána.

De nem tudta, hogy fogjon a dologhoz. Azonfelül erős akarata támadt: jóvá tenni a bűnt és imádni, a kit meg nem ismert. A mint tehetetlenül gondolkodott a módokon, még sürgetőbb lett ez a szükség.

Örületes eszméi támadtak: felásni a holtat és visszasírni az életbe. Kiegyezni fejéből a szégyenletes emléket. Megölni azt a másik embert. Nemcsak azt, a kivel megcsalta a halottat, hanem azt is, a kit szeretett akkor, midőn még férjét nem ismerte és a kit alig kihült helyére akart hozni. Elpusztítani mindazt, a ki csak emlékezteti a régi asszonyra!

Belátta, hogy mit sem tehet. Legfeljebb azt hogy feláldozza magát gyermekeiért.

-65-

IV.

Mindjárt másnap levelet kapott a fővárosból. Tudta kitől jön, föl sem bontotta, visszaküldte. A látogatók elől bezárkózott. A gyermekeket megverte, ha nevettek:

- Meghalt az apátok, sirjatok! - ezt mondta, kiáltotta, susogta a kicsikék fülébe folyton. Azok nem tudták megérteni, de lassanként rajtok is erőt vett valami nyomasztó szomorúság; olyan csendesen voltak mindig, mintha a halott még ott volna a háznál.

A nagyobbikat kivette az iskolából, minek tanuljon. A kisebbet folyton kényesztette egy darabig, de egyszerre meggyűlölte.

Ezután minden házi bajért a kis ártatlan volt a felelős. Ha a nagyobbik valamit eltört, az kapott ki, a ki még csak most tanult enni. Utoljára a dadájának kellett védelmébe venni az anyja ellen. Azt elcsapta és úgy maradt a kicsike magára, a testvére czipelgette, ápolgatta néha. Akkor, ha nem látta az anyja; előtte nem volt szabad, mert mindjárt rákiabált:

- Te, takarodol onnét, megint bepiszkolod magad!

A kis lány végre meguntta ezt az elhagyatottságot, látta, hogy mindenkinek terhére van itt, hát fogta magát és elment. Roppant hamar határozta el magát a kicsi. Alig volt két-három napig beteg, nagyon könnyű volt meghalnia.

Az özvegy mégis csak megdöbbsent, a mikor kiterítve feküdt előtte a vézna kis holttest – az ő teste-vére, a tulajdon gyermeke. Meg is ölelte hideg tetemét, de aztán otthagyta egy szó, egy köny nélkül a temetési szolgákra.

Most már lelke egész erejével egyetlen gyermekére bizta magát. Örökösen azzal volt, nem bocsátotta el maga mellől egy perczre sem. És esténként beszélt neki az apjáról.

Imádattal és úgy, hogy a gyermek nem értette, csak azt vette ki, hogy zokognia kell.

Néha éjszaka is felköltötte:

- Emlékszel-e még apádra? – kérdé ilyenkor. Egyszer azt felelte neki az álmos kis leány:

- Nem...

Másnap aztán egész nap elhalt apjáról beszélt neki. Egy darabig csak arról szólt, hogy milyen nagy, milyen jó volt az, de valamelyik nap magát kezdte becsmérelni:

- És én rossz voltam! – mondá.

A kis leány ijedten bámult a rossz anyára.

Az özvegy folytatta:

- Megcsaltam.

A gyermek mereven nézett rá, mintha értené, a mit mond. Pedig alig volt hat éves még és erre a korra is éretlen, satnya.

Nagyon rosszul táplálkoztak mind a ketten. Az asszony nem nyul a véres pénzhez, úgy határozta, hogy az egy krajczárig leányáé legyen. A holmikat adogatta el lassan-lassan, aztán vásárolt valami olcsó kötőgépet, azon dolgozott naphosszant egy kereskedő számára.

És ez a sanyargatás egy kissé kibékítette magával. Nyugodt napjai, sőt nyugodt hetei is voltak. Ilyenkor kiengedte a kis lányt az udvarra is.

Máskor mind a ketten valóságos börtönéletet éltek. Nem járt hozzájuk már senki, a szegény rokonok végkép elmaradtak, látván, hogy nincs préda. Egy asszony-testvére volt az özvegynek, az fölkereste néha, de legutoljára, mikor ott volt, pénzt kért. Nem sokat, de mégis annyit, mely egy darab időre megmentette volna a nyomorúságtól.

- Nekem nem szabad ahhoz a pénzhez nyulnom?

És hiába sirt, könyörgött a testvér, nem nyult hozzá. Félt tőle; az összegről szóló takarékpénztári könyvecskét is elvitte a polgármesteri hivatalba, hogy ne lássa soha.

Csak a lányának emlegette néha:

- Majd te gazdag, nagy kisasszony leszel! Addig azonban nagyon is szegény volt a kis Mari. Éhes, kopott, elhagyatott. Majd türelmetlen lett, meguntta a várakozást, betegeskedni kezdett.

És az asszony egyedül maradt. Nem volt többé senkije, a kivel a halotról beszéljen. A jövődő gazdag, nagy kisasszony a hogy elhagyta, vége volt annak a reménységnek is, hogy még jóvá tehet valamit.

El volt zárva előle minden út, hát megadta magát, nem törődött többé semmivel. A polgármester hivatalosan megkérdezte, mi legyen hát most a pénzzel, hogy a kicsike is meghalt.

«Akármí», - azt felelte az asszony és gépiesen írta alá az okmányt, melyet e kijelentésére eléje terjesztettek a városi urak. Beleegyezett hogy kórházat építsenek a pénzből; «jó lesz», azt mondta és nem törődött vele mit sem.

Elüldögélt otthon, néha beszélgetett a szomszédokkal és lassankint eladogatott mindent. Végre koldulni kezdett...

V.

Reggel volt, a mikorra a vén ember kifogyott a beszédből. «Nó» mondá végül «már most mit ér neki!»

Aztán egyet imádkozott és kinyitotta az ablaktáblákat, kitartha az ajtót a hitközségi embereknek.

Az udvarban még csak fűrészelték a koporsót az egyetbeli szolgák. A mint összerótták a gyalulatlan deszkákat: nagy kíváncsisággal nézték az utcáról bekerült keresztyén gyermekek.

A temetés népe közül nem volt még itt senki, csak egymagam járkáltam az udvar száraz bokrai között. Kerestem valamit, a mi foglalkoztasson. Bámultam a fák ágainak növést, a szemelgető verebeket a granarium előtt. Aztán kimentem az utcára megnézni, jön-e kocsí?

Az utca kihalt volt, alig járt erre egy-két ember. De a falhoz támaszkodva már ott állott egy szegény asszony. Köszöntött és kérdezte, mikor lesz a temetés.

A BOLDOG SZERELEMÉRŐL.

-70-
-71-

Egyszer - azon a napon, a mikor faluról behurczolkodtunk Egerbe - a széles káptalan-utcán kicsiny temetési menet jött velem szemben.

-72-
-73-

Késő őszt volt már, a jegenyék körülöttem letarolva, szárazon állottak s nyúltak föl a verőfényes, de hideg égbe, a minoriták harangja zúgott, - gyermek voltam még és fáztam.

Reszkető kézzel vettem le a kalapot, a mint a menet közvetlen közelembé ért és a krizantinnal elborított koporsó mögött megpillantottam a gyászolókat.

A mig közönséges kíváncsisággal néztem végig a szomorú, fekete ruhás elhagyottakon, tekintetem egyszerre összevillant két nagy, szürke leányszem méla és különös nézésével. És egy pillanatig mintha villamos összeköttetés támadt volna egy ismeretlen, gyászruhás gyermekleány és egy idegen fiú között. Olyan benső, mély és szeretetteljes, mintha egész kicsiny korunkban együtt játszottunk volna éveken át, aztán mintha hosszú távollét után most pillantjuk meg egymást először. Most, a mikor vége a játéknak és a nagy, szürke szem egyetlen egy villanásában az elmúlt idők egész története van meg: a mama betegsége... halála... a gyásza, álmatlan éjek könnyei... «a mama nincs, vége mindennek!»

-74-

Nem tudom, mi mindent éreztem még erre a bús és szelid, parancsoló és megadással teli tekintetre és nem tudom, mit gondolhatott a gyászoló kis leány, a mig az idegen kis fiú csodálkozó és meghatott nézése reátapadt. Egy pillanatig tartott az egész és a két nagy nedves szem eltűnt előlem, elveszett a tovahaladó pópista temetés szépségei és illatos misticizmusában, tovasuhant a mély melancholiájú temetési ének dallamaival, a koszorúk késői virágainak közepette, a fáklyák nyomasztó füstjével együtt.

Ott maradtam állva az út közepén és utána nézve a menetnek, sajátságos meleg érzés árasztott el. És nemcsak egy pillanatra; melegségét éreztem az egész napon, az egész életen át.

Nappal is, de különösen álmatlan éjeken újra meg újra éreztem ezt a melegséget. Sötét környezetemben minduntalan megjelent a szürke szem, némán, panaszos, szelid és bizalmas nézése és eltűnt, a mint fölillant titkon, édesen.

-75-

A temetést követő napokon egészen elmerültem ezekben a képzelődésekbe. Hogy megtudjam, ki volt a kicsiny gyászoló, kezdetben eszembe sem jutott. Később gondoltam erre, de nem mertem utána kutatni. Valami titok kényszerített titokban tartani az egészet. Az utcán mégis öntudatlanul, vágygyal és türelmetlenül kerestem, de megdöbbsentem arra a gondolatra, ha megtalálnám!

Végre is feltűnt újra. Egy kocsin ült, máhás kocsin, a testvéreivel együtt. Kifelé tartottak a városból, úgy láttam, hogy kiköltözködtek innét. Másfelé nézett, a mikor megláttam, de alig telt el pillanat és szemünk összevillantak ismét. Ugyanaz a benső, villamos összeköttetés; tekinteteink összekapcsolódtak, mint két hurok és mintha legbensőbb bensőnk áradt volna egymásba.

- Elmegyek messze, messze, Isten veled... légy jó... olyan szomorú vagyok... jere... jere...

- Én is az vagyok... ne menj el... megyek utánad...

Senki által nem hallható, rejtelmes beszédek suhantak el közöttünk. A hangos utcán, a vasárnapi sokadalomban, mintha magányban lettünk volna. A kocsin alóla, a környezet körül, az utca, a lég, a világ eltűnt. Csak nézését láttam. A felém fordított halvány, hamvas fejcskének hívó és rejtelmes tekintetét, a mint utánam néz... eltűnik.

-76-

Csakugyan eltűnt, hiába kerestem, nem láttam többé. Az első napokban szinte beteggé tett az a gondolat, hogy magamra maradtam, nem látom többé a fekete kapisonból kivilágító hamvas fejcskét, de nemsokára ez az egész arcz elillant emlékezetemből. A szemekre még hónapokig emlékeztem, de a mikorra kitavaszkodott, már csak tekintete és annak homályos hatása élt bennem. És a rejtelmes mélységű nézés, mely panaszkodva hív: vont maga után, kísért mindenhová, velem volt mindenütt.

Jól emlékszem, hogy ebben az esztendőben kezdtem igazán érdeklődni a lányok iránt. A tisztelendő professzorok tilalma dacára elszőktem a színházba, órákig sétáltam a ciszterciek terraszán, a virágzó ákácok alatt és éjjel a régi kőszentek talapzatára ülve, belemerültem a magam árnyékába. És a mikor elkövetkezék Mária hava, a nagy diákokkal együtt jártam az apácák templomába, holott májusi virágoktól, növendék lányok mosolygó arcától volt színes, ragyogó és illatos minden. A nyitott ablakon át betört a tavasz, május vidámsága, kéksége, lányvilágossága és éledtek a szentek szobrai, a rózsaszín oltár fölött megelevenedett a Szűz fehér ruhás képe.

-77-

A fiúk - tudom - az «ideált» jöttek ide keresni. Én is. És néha úgy tetszett, meg is leltem. Mintha az orgonavirágok közül ugyanaz a rejtelmes szempár világítana. De csakhamar láttam, hogy nem az: egy kis leány kíváncsi tekintete, a melylyel az idegen fiút nézi, leányszem, mozgékony, szép, olyan, mely minden ártatlansága mellett azt tükrözi vissza: szép vagyok,

tetszem-e? Az örök kaczeráság, az örök tisztaságban. Minden más, csak nem az.

Minél jobban teltek az évek, annál jobban fáj, hogy az eltűnt. Sokszor gondoltam arra, hogy mért engedtem.

És mennyiszor fogott el a vágyakozás: menni utána! De hová, de merre, de hol találok? kérdések gyöttröttek, álmok játszottak velem: ki volt?... itt van megint?

És a mig én valósággal levetettem a gyermekruhát, nőttem, husz éves lettem, a gyermekleányt is megnövesztette a képzelődés. Egyszer az jutott eszembe, hogy most férjhez adják. És a régi tekintetbe még több szomorúság és némi vád vegyült. Máskor meg nem tudván visszaidézni emlékembe a szemek formáját, valósággal megdöbentem: meghalt, lehunytt örökre!

-78-

Majd két teljes év következett, a mikor megfeledkeztem teljesen mindenről. Egy asszony delejes körébe jutottam. Ott kerengtem, forogtam, megbűvölve, esztelenül. A felforralt, buzgó vér minden régi emlékét előntötte forró árjával. Egy duzzadt, kicsiny ajak csókján kívül, álom volt számomra az élet minden jelenése.

És a mikor arra ébredtem, hogy a csók édessége is álom volt, ebből a hamis, csalogató és semmi életből el akartam menekülni az igazi, sötét semmiségbe.

Akkor jelent meg újra fölöttem a két szürke csillag. Még most is világít nekem, még folyton hív... összeszedtem magam és újra megindultam. Mentem, mendegéltem utána.

De legelőbb is élni kell, életben maradni. Oh milyen pompás kedvvel, duzzadó akarattal mentem neki az életnek! Láttam a dicsvágy célját, mert ha jó emberek néha meg voltak elégedve azzal, a mit írtam: egész világosan láttam egy nedves szempárból eltűnni a szomorúságot és a helyén felvillanni némi örömet. És éreztem a nyomorúságot, a megaláztatást, úgy, a hogy talán senki még, mert télvíz idején, talpnélküli cipőben, fázva és éhesen kóborolva a főváros utczáin, nem egyszer járt az eszemben ez: ha most megpillantana, ha most tudná, hogyan vagyok.

-79-

Kimerülve a küzdelmekben, belefásulva a szenvedésekbe, ismét csak egy elképzelt tekintet árama frissített föl, aczélozott meg, adta vissza a kedvet az élethez. Idegen földön, katonabörtön rideg és reménytelen magányában, a padmalyt nézve, egyszerre csak összeomlottak körülöttem a falak, kinyílt az ég, a sok tornyú város levegője csapott meg, a meleg vizek gőze imbolygott körülöttem és elém tüntek nagy jegenyék a vízparton, aztán a fehér, köves úton egy kocsi... egy fej, mely felém fordul.

Feküdtem halálos betegen, az orvos már egy nap el sem akart jönni többé. Meg kellett volna, igazság szerint, halnom és valami nem engedte ezt sem. Fölépültem és mentem tovább az úton.

Csak egyre mindig a két szürke csillag felé. Évek teltek el és nem egyszer úgy véltem, hogy ime: itt vagyok. Pedig csak letértem a helyes útról. Kerestem a szerelmet és szeretkezésre találtam. Megcsaltam magamat és tele voltam gyűlöléssel, mert megcsaltak.

Tíz éve nem voltam már gyermek és tíz esztendő alatt úgy belefáradtam ebbe a harciba, az ismeretlen után.

Az apró zsörtölések nem mulattattak többé, vérem hült, idegeim meghaltak, útolért a szkepszis: nem kerestem többé és nem vártam többé semmit. Napról-napra élve, az étellel való nehéz küzdelemben, dolgozva a mindennapi vágyak betöltéséért; néha eszembe jutott a «gyermekkori emlék», és mosolyogtam magamon.

-80-

Hacsak ez a mosoly meg tudott volna váltani az unalomtól! De a spleenes napok mind közelebb estek egymáshoz. Különösen télen, a mikor együtt kell élni és mulatni az embertársakkal.

Négy-öt nappal karácsony előtt, egy ködös, vizes estén végre elkövetkezett az az óra, a melyben megértettem az öngyilkosság pszichológiáját. Miért itt maradni? Mi öröm van abban, hogy lélegzem, és ha akarom, megfoghatom a kezemet? Vajjon okoz-e nekem gyönyört, ha a szememmel láthatom azokat az élőket, a kik nem érdekelnek és ama életteleneket, melyek egy cseppel sem érdekelnek jobban, mint az élők?

Czéltalanul bolyongtam a főváros utczáin, olyan gondolatokkal eltelve, mint körülöttem a nyirkos, hideg, szürke köd; mégis letem valami örömrre. Ebben a pillanatban boldogságnak tetszett nekem az a tudat, hogy csak akarnom kell és nem vagyok itt többé! De ez az öröm sem tudott megvigasztalni. Mást kerestem és azon mulattam magamat, hogy hányféle módon szöktethettem meg magamat a világból.

-81-

«A víz egy kissé hideg volna most,» ez jutott az eszembe, és ezt talán el is mondtam félhangon. Csakugyan magánbeszédem kaptam magamat, először életemben. Körülnéztem, nem hallotta-e valaki?

A város bizony nem törődött velem mitsem. Valami félünnep lehetett, mert az utcák zajosabbak voltak, mint közönségesen. Aztán hét óra felé járhatott az idő és ilyenkor télen az egész élvező és élvezetre vágyó Budapest kiárad az utcára. A gyöngye köd homályossága megsokasítja az alakokat, az ólmos, vizes aszfalton, a gázlángok fényénél pedig megduplázódik az egész.

Minden csupa élet, mozgás, vidámság és szerelem.

Egy nagy és boldog szerelem az egész város. Alig van egy-egy alak, a ki nem párjával tör előre

a tömegben. A feleség úgy hozzásimul férjéhez, mintha szeretője volna és a szerető olyan bátran és bizalmasan kapaszkodik kedvese karjaiba, mintha a férje lenne. És a mellettem elrobogó kocsikban is párosával ülnek. Egy utcza-sarkon a gázláng fénye két fejet világít meg: cselédleány egészséges, boldogan mosolygó fejét és egy kis huszárcsákó alatt terpeszkedő, széles arcot. A jelentés ismétlődik a kapu alatt, homályban, mindenfelé elkísér, a merre csak megyek.

A karba öltött karok, a vidámságtól elszélesedett fejek, a szerelmes és boldog város: mint egy oktalan és czéltalan tünemény, úgy fog körül. Általános csalás, hazug mámor az egész – de azért milyen jó nekik!

Irigylem a mesterlegényektől idomtalan és komikus szeretőiket, cserélnék a kisütött hajú boltossegédekkel, a kik a kicsiny varróleányokat megcsókolják az utcán és meg is nagysádozzák. És az új házások és a leendő hitestársak tömegében keresem azt az egyet, a ki maga van és nem találok.

De mégis van egy. Alig egy pár lépésnyire tőlem, szemben haladunk egymással és a ködön át még csak gyöngéd alakját tudom kivenni. Mintha most mind a ketten észrevettük volna egymást, lépteink meggyorsulnak egy pillanatra és szemben állunk egymással – egy pillanatra.

És a mig ez tart, hirtelen összevonódik újra két tekintet. A régen megszokott áram, mely két szempáron át összekötötte két ember legbensőbb bensejét, újra föléledt. A nagy szürke szemek nem változtak mitsem; bennök van mindaz, a mi régen volt, és még több is: valami határozatlan, meleg fény és ez a néma panaszkodás: «milyen soká jöttél!»

Egy másodpercnyi ölekezése a lelkeknek és elhagyjuk egymást – egy lépéssel. Aztán lopva visszanezünk egymásra, aztán mellette vagyok.

Csendesen jó estét kívántam, halkán, de elfogulatlanul köszönt vissza:

- Jó estét, emlékszik még rám?
- A kis gyászoló lányra -
- A jó mama temetésén...
- És a kocsin -
- A mikor elmentünk a városból, óh, be rossz volt -
- Ott hagyni a mama sirját?
- Ott hagyni a mama sirját.

Mentünk egymás mellett szépen, csendesen. És ezt oly természetesnek találtuk. És olyan természetesnek találtunk mindent. A lány holmit volt vásárolni a gyerekeknek, azokat elkértem és vittem én. Az aszfalt ólmos, csuszamlós volt, – hát karonfogva mentünk előre.

- Milyen jó, hogy jött, elkéstem, és olyan rossz itt este egyedül! – mondá a lány és hozzám simult, mint egy hú szerelmes, mint szerelmes mátká, mint örökös mátkaságot érző feleség.

Talán érezte is mindazt, a mit ezek, csak hogy nem mondta, és én is szerettem volna, hogy ezt érezze, csak hogy nem mondtam, nem kérdeztem: érzi-e, szeret-e?

Olyan természetes volt, hogy így legyen.

A város mosolygott ránk, a köd, a házak nevettek vidáman. A gyerekek is nevettek, a mikor a néni egy úrral jött, és az apa is mosolygott, a mikor kipirult arczczal, reszkető ajakkal mutatott neki a lánya.

Világos, meleg otthon volt a kis hivatalnok szobája. Az asztal terítve, mindjárt oda ültünk. Ott ismertek már engem, valaki beszélt itt rólam sokszor, tudták, hol vagyok és mit teszek. Talán vártak is reám...

*

Este van, szigorú tél odakint. Milyen boldogság ilyenkor az otthon, az édes, meleg fészek, az, a mi az enyém.

Ülök az asztalnál, egy könyv van előttem és nézem a feleségemet, a mint szoptatja a mí kicsiny fiúmat. Csendesen szólok hozzá:

- Miért sütöd le a pillád, hadd látom a szemedet!

Az asszonyka int a kezével:

- Csendesen, ne szólj, mindjárt elalszik.

Hanem a gyerek még csak gőgicsél, behunyja a szemeit, meg-meg kinyitja. Édes multság ez és olyan öröm az asszonnak. Felém fordított szemeiből az öröm és boldogság ragyog reám és szinte megolvast tiszta tüzével.

Le kellett hajtani fejemet az asztalra, hogy meg ne lássa a szemembe tóduló könnyeket. Olyan jó így behunyott szemmel gondolkozni, a bennem és körülöttem eláradó boldogságról. Csak érzem a világosságot, de karjaimba temetett fejemmel nem látok semmit. Elképzelek egy-egy jelenetet, a tegnaphól, a mából és magam elé akarom idézni a feleség szépséges szemeit, a mint

most mellettem alvó gyermekét nézi.

De nem tudom, csak nem tudom, hiába kényszerítem magam. A régi tekintet villog előttem. A mit világosan látok: az két nagy szürke leányszem méla és különös tekintete, rejtelmes, megigéző nézés, mely még mindegyikre hív, von, bűvöl maga után.

LIZZIE BARTON.

-86-
-87-

Huh, be hideg van! Szicziába megyek, egy félóra legalább. Csak addig a míg a villamos vasut az akadémiától a szerkesztőségbe visz. Összegubbaszkodom a helyemen és várom az ismeretlen asszonyt, a téli bundás meleg asszonyt, a ki leül mellém; csak jönne már, ha öreg is!

-88-
-89-

Aztán behunom a szememet. És mig egy sovány kisasszony félt, hogy elaludva, megfagyok: Szicziában járok azalatt. A fogaim vaczognak, a hitvány testem, az fázik: de belül át meg át jár a sziczi nap. Körülöttem oly szürke, oly levert minden, a jégvirágos ablakon ki se látni; hol vagyunk, merre járunk; vonatvezető, nem tévedünk-e el?! Fölugrálnek, megrémülnek, összeszorulnak és többé mozdulni se lehet. A kihalt, a megfagyott éjszakában a sötét és vigasztalan tömeget viszi a villam.

Én meg Szicziába megyek egy félóra legalább. Napot akarok, meleget akarok, szomjazok tarka, rikító, eleven színekre. Milyen jó volt tavaly – ilyenkor éppen – fürödhettem a fényben, a színben, pálmák, narancsfák kék árnyékában, a nagyszerű tengerhomokon. De én voltam-e az? Én, én! Hisz most is, csak behunom a szememet és akarom: hát ott vagyok a hajón. Palermó látszik a messzeségben, amott az a monte Pellegrinó, ég, de már kopasz egészen. A város közeledik felénk, fehér, gömbölyű karjait elébünk kinyújtja...

-90-

- Kapitány ur, ki az a gyönyörű, szép angol asszony, ott a fedélzeten, a korláton kihajolva, nem nézi a várost csak a tengert?

- Az a magas, a lesimitott szőke hajú?
- Az, a kinek szeme mélyebb kék, mint alatt a tenger!
- És a homloka, arcza fehérebb, mint a napfény apró képei a vizen.
- Az, most lehajol, leesik, a hullámmal csókolózik szinte!
- Az, az! Lizzie Barton.

*

Huh, be hideg van! Hol lehetünk most? Mindegy akárhol, majd csak megérkezünk valahova. Oly szép volt az angol asszony, és oly fiatal és oly szomorú. Hajh, nemcsak egy skót balladának rejtelmes alakja-e, csakugyan láttam-e valaha?

-91-

De ott állott a hajón, a korlátra hajolva, egyedül, nem köszöntötte a kevély Palermót, nem is látta. Pedig most már egész ragyogó keblét kitérte előttünk a város. Lázzal, lármával, mohósággal mindannyian rajta feledkeztünk.

- Signore kapitano, hát Lizzie Barton nem köt ki velünk?
- Nem.
- Hogyan?
- Visszajön a hajóba, Napoliba holnap.
- És mit csinál a hajón?
- A korláthoz támaszkodik és nézi a tengert, így él, jár s kél egy esztendeje legalább.
- Egy esztendeje, signore kapitano! Egy esztendeje, hogy a szép asszony csak a hullámok udvarlását fogadja! Egy esztendeje épp?
- Egy esztendeje éppen, épp az nap lett asszony Lizzie Barton. Szerelmes urával hajóra szállt Nápoly alatt. A fedélzet korlátján kihajolva nézték a tengert a szerelmesek. Oly boldogok, oly vidámak, oly bátrak valának, mig alattuk a tenger: oly bős, oly rossz, oly alattomos.

Lizzie Barton mellől egy óriási hullám lekapta a férjét. «Utána!» «Nincs csónak, a mely most el ne merülne; nincs tengerész, a ki merne vizre szállni mostan!» «Hát elveszett.» «Ha csak egy másik jó hullám – annyiszor megesett már – vissza nem dobja a hajóra a férfit!»

-92-

- És nem jött a jó hullám?
- Lizzie Barton egyedül maradt.
- És várta a hullámot, megmerevedve várja még ma is, nézi a tengert, a hullámokkal beszélget szegény.
- Megszoktuk mi már. Oly szelid, oly szótlan, virág a mellén, virágos ruha rajta, mint akkor... A mikor nászra várta falai közé Palermó. Csupa kék, csupa illat, csupa pálma ez a város. Ragyogó,

puha, forró mellét előttünk kitárta.

*

Huh be hideg van! Hova lett a villamos kocsiból a nép? El-kiszálltak mellőlem valamennyien. Éppen csak velem szemben ül a régi helyén egy szép fiatal pár. Nyulánk fekete, gyönyörű asszony, erős, hatalmas, szép szőke férfi.

Egy pár hónapos házások lehetnek, esküdni merek rá. És egymás iránt oly hidegek már, mint két jégcsap az ablakon, elől. *Külön* gondolkoznak, *külön* fáznak, egymásra se néznek! Milyen másképp lehetett egy pár hónappal ezelőtt. Azon a napon, a mikor siettek a nász elé!

-93-

Hova lett az a nap, az az érzés? A magyar fekete asszony mit kutat oly mereven a semmiségben?

Mire vár, mit kutat; valami jó hullám jöhetne-e még?

Szegény szép Lizzie Barton! Harmadnapon már mentek volna Palermóból Maltába tovább. Ha addig várt volna a hullám? Mért sietett, ki küldte?

*

Jövök uraim, Szicziából, ott voltam egy félóráig legalább.

AZ ADÓTISZTNÉ ALBUMA.

-94-

-95-

Micsoda összefüggésben van egy adótiszt házassága a nagy egyetemessel? Egyáltalán: mily hasznokat merit az emberi társaság abból, ha egy vidéki adótiszt házasságban él? Hogy a suszterek nem hálnak éhen, - ez a momentum legnyilvánvalóbb az egész problémában. Négy-öt esztendei adótiszt házasság után évenként legalább hat, sőt tiz új czipőre vagy csizmára van szükség. Leginkább csizmára, rövidszáru borjubőr csizmára, a mely elszakithatatlanak látszik, annak is kéne lennie, mégis elszakad.

-96-

-97-

Mily gyorsan, mily nyomoruságosan és mennyire kimegy a formájából. A gyerekek verés nélkül már föl se akarják venni, sirnak, hogy fáj benne a lábuk, a belső reparálások feldörzsölik a kis büttykőjüket, a szög kikezdi a talpukat, az egész lábuk merő seb. És magának a csizmának oly komikusan hunczfut arca van, a torkán folyton enni kér, erőltetve görbén áll, összeesik, a fülei kétfelé állanak, mint egy rosszul szoktatott, vásott gyerekei.

-98-

Iszonyu ilyen négy pár csizma az ajtó előtt, egysorjában, hajnalban. Az egyetlen cseléd dühösen, álmosan vágja le, ki se fényesítvén becsületesen, mert hisz nem vehet suvikszot a maga pénzéből. Megtörli, megkeféli, megkeni egy kissé halzsirral és az valamit még javít is rajtuk. De némelykor azon sárosan állanak ott napokig, sőt hetekig, a mig nincs cseléd, vagy a mig az adótisztne szoknyát kap magára, kilopódzkodik, megtisztítja, megkeféli őket a konyhában és kevesebb vagy több pietással lelöki az ajtó elé.

Brr! olyan hideg van ilyenkor a konyhában, a hol tegnap dél óta tűz nem égett, hideg az ajtó előtt és hideg az ajtón túl a szobában is, hiába fekszenek annyian együtt. Reszketve keresi meg a gyufát, fogvaczogva gyújt tüzet és lelki fázással fog a napi munkához, önti le újra a tegnap leforrázott kávéját, melegíti meg a platnin a krajczáros száraz zsemlyéket.

Négy zsemlye a négy pár kis csizmához. Négyszer annyi is elkelne. Veszekedés van ezen minden reggel. Csereberélik, csalják egymástól. Minden reggel kikap ezért egy vagy kettő, néha mind, de leginkább az utolsóelőtti fiu. Verekednie kell velök az adótisztnek, ha egy kis rendet akar!

De mikor a gyermekek, ah, oly kedvesek!

-99-

- Nem akarok többet! - mondá Tardonnainé, dühösen nézve végig az adótisztet. Az vállat vont:

- Hát én akarok?!

Megegyeztek abban, hogy nem fognak kinlódni azért, hogy a suszter megélhessen. Elég négy pár csizma egyszerre. Sőt sok; de ha már megvan, megvan. Kilencz esztendei házasság után éppen elég. Ha Jánoska meg Izéke - biztos neve nem volt még - meg nem hálnak, több kellene még. Hanem most már egyetlen párral sem lehet több. Kezet adtak egymásnak.

- Végre nekünk is kell élni! - mondá az asszony.

I.

Tökéletesen igaza volt abban, hogy eddig nem éltek, hogy eddig nem élt magának. Az első esztendőben mindjárt gyereke született, aztán megint; egy meghalt, született másik. Már a lakás falai is telítve voltak a gyereksírás hangjaival. Ki nem jött a szoptatásból, már kezdeni kellett az etetést. A mellét odaadta a legfiatalabbnak és azalatt ételt rágott az utolsóelőttinek. Roppant mód étkes volt valamennyi, mint a fiók vércsék, folyton tárogatták a piros csőreiket. Elszitták, kifárasztották, csaknem megbolondították. Másfél font húst főzött ebédre, azt úgy szétosztogatta, hogy ő neki magának csak egy kis szopogatni való csont maradt.

-100-

- Mama! - mondá az adótiszt - én nem tudom, te miből élsz?

- Én magam sem tudom!

Néha süttött magának egy kis íróstésztát, de a gyerekek elkérencsölték tőle. Idegen helyeken uzsonnakor lakott jól. Mindazonáltal jól nézett ki, elég erős volt, sőt csinos is, ha nem nevetett. Ilyenkor meglátszott, hogy két szemfoga kétoldalt hiányzik és a nagy, ép fogai elől sincsenek valami nagy rendben tartva. Ilyenkor a patikáros küldött neki fogpépet ajándékba, de a gyerekek rendszeren elsikkasztották a skatulája miatt.

Elhatározta, hogy nem engedi többé. Elhatározta, hogy élni akar. Sőt elhatározta azt is, hogy gyűjt pénzt és mihelyest az amerikai fogorvos megérkezik Pestről, betéteti a hiányzó két fogát. Elment sétálni, lapot olvasott, ha hozzáfért, és egy a házban lakó borbélynéval együtt előfizetett valami olcsó regénycsarnokra.

Az adótiszt hivatalban volt és a gyerekek, a kik az evésen kívül leginkább a vasut iránt érdeklődtek, felforgatták az egész szobát és vasuti szerencsétlenséget játszottak. Tardonnainé beült a másik, a vizitszobába, a mely állandóan oly hűvös volt, mint a pincze. A falai nedvesek voltak és a padló között állandóan apró növények csiráztak ki. A buza, az árpa; valószínűleg az egerek hozták be. Az egerek, a melyek itt egy nagyobbszabású telepet tartottak fenn. Tele volt velük minden lyuk, minden bútor. Különösen a garnitúra, a sárga kerületű foltokkal teli zöld ripszdiván, a horgolt kézimunkákkal leterített karosszékek. Templomi eredetű igen szegény egerek lehettek, mindig czinczogtak. Sőt az öregebbek sans géne sétáltak föl s alá az egyetlen szőnyeg téglaszínű rózsáin. Tardonnainé némi utálattal, de valamelyest ünnepélyesen ült itt, a karosszékben, maga alá húzva lábait; olvasott. Egyszer-egyszer el is felejtette, hogy nem leány többé. Mintha csak tegnap adtak volna neki éjjeli zenét a káptalani tiszték. Künt zajongtak a gyerekek, valamelyiknek kificzamodott a karja.

-101-

Tardonnainé kábultan nézett szét a dohos szagú szobában. Szomorú, szomorú volt itt minden! Az ablakban muskátlik, elszáradófélben. Egy befőttes-üvegben leander-ág, a mely már egy fél éve kinlódott, hogy gyökeret ereszszen a szivárványos vízben.

Ágy is volt a vizitszobában; a sárga-paplanos vendég-ágy.

-102-

- Ezt ki kellene innen dobni! gondolta magában Tardonnainé.

Aztán a politurozott kerek asztalra nézett. Egy vizitkártya-tartó és egy könyv volt rajta mindösszesen. A tartóban egy pár elsárgult báli meghívó, banket-jegy, házassági jelentés. A könyv: Mindszenti Gedeon költeményei.

- Egy album kéne ide! gondolta magában az adótiszt. Egy olyan album, a milyen nekik volt otthon. Piros plüs, a közepén egy megezüstözött réz szerelmes párral.

Forró vágyakozása támadt egy ilyen album, egy ilyen szép tárgy iránt. Ugy érezte, hogy ez mindent rendbehozna itten. Ha valakitől kapna ajándékba! De kitől? A férjétől? Az tőle kunyorál krajczárokat, a konyhapénzből koldul, hogy szivart vehessen! Meg aztán az nem is érne semmit. Valami idegennek kellene azt venni. De kinek? Nem volt ilyen idegenje senki. A házban lakott egy telekkönyv írnok, Búl Emil nevű, ez laposakat pillantott rá, különösen akkor, ha vállfűzőben, felöltözködve látta, de erről az igen közönséges emberről - a ki folyton pipaszárakat tisztított az udvaron - szó sem lehetett.

-103-

II.

Elment a boltba, nem minden szégyenkezés nélkül. A boltos csak nemrég utasította vissza két gyermekét, a kik kalapot akartak venni, de pénz tekintetében atyjuk hitelképességére utaltak. Szégyenkezve jöttek haza, különösen az egyik, a ki - barátjai és ellenségei állandó gunyakaczajára, - már egy félesztendeje fezt hordott a fején. Ugy hívták: a «török», s gyakran megverték, mert a régi városban még élénken élt a muzulmánok emléke.

Tardonnainé kiválasztott egy igen diszes albumot. Olyant, amelynek eladható voltáról a kereskedő már rég letett. Szívesen adták neki hitelbe és rátukmáltak még egy divatból kiment keptyüt és egy aranypettyes kalapfátyolt.

Boldog volt; fölmelegedett. Az album csaknem tökéletes; Faust és Margit volt a födelén kiöntve nickelből. Gyönyörűen festett a szalon asztalán, daczára, hogy az ágy benn maradt, nem lehetett hová tenni. Ő jött hát be feküdni az albumhoz.

Nem hiányzott többé semmi, csak a fényképek az albumból. Valamennyi fotografiája volt, azt mind elpusztították a gyerekek; pedig két igen fess ember, - rokonai, honvédtiszték - is megajándékozta egykor névjegy-alaku arczásával. Férje írásai között nagynehezen rátalált a király, a királyné és a trónörökös arcsképeire. Azokat helyezte el az albumban és estenden jóleső szomorúsággal el-el nézte a szerencsétlen sorsú királyfit.

-104-

«Mily szép férfi, mily magas homloka volt!» mondá magában.

Egyelőre lelke nem kívánt semmit; betelt. Az jól esett volna neki, ha férje meglátja az albumot és számon kéri tőle, hogy honnan szerezte. El is készítette, hallotta is magában a párbeszédet:

- Honnan vetted?

- Vettem, kaptam.

- Kitől?

- Azt nem mondom meg. Ha én férfi volnék, tudnám, nem kérdeném?

Ő nevet, a férfi elhalványodik.

- Jól van, keresni fogom!

Nem, nem kereste. Pedig meglátta az albumot, a gyerekek figyelmeztették rá, a kik epekedtek utána és különösen szerették volna bevonni vasúti természetű játékaikba.

A férj éppen csak megnézte és csupán annyit mondott:

- Hol vetted, neked pénzed van a bőrod alatt is. És nekem agyon kell kunyorálni magamat, a mig egy pár krajczárt kapok tőled!

-105-

Egy kissé haragudott; az asszony viszonzta haragját és nem szóltak egymáshoz egy egész napon át. Másnap este azonban kibékültek.

Kint vacsoráltak az eperfa alatt: kenyeret májusi vajjal és snidlinggel; Tardonnai tartlin nyert a délután - bár egy krajczár nélkül ült le játszani - és hozatott egy liter sört. Megkinálta a feleségét, adott a gyermekeknek, igen enyhe, családias, sőt idillikus hangulat uralkodott közöttük. A vacsora minémúsége, avagy a snidling, az eperfa, a holdfény ellágyította valamennyiüket. Az adótisztne férje vállára hajtotta a fejét és a gyerekek öröme népdalokat dudorászott.

Később - rendbe hozván pipáit - odajött beszélgetni hozzájuk Búl Emil is.

- Emil! - mondá az adótisztne - ez szép név!

Magát az irnokot se tartotta most csunyanak. A hold sütt és az irnok nadrágját hamarosan átváltoztatta ezüst-trikóvá. Arcza is egészen kellemetesre vált; sárgás, ritka bajusza az eperfa árnyékában tömött és fekete.

Férfias alak, kár hogy folyton pipázik. De most ezt is megbocsátotta neki, oly szelid hatást tett az irnok arcza, így a pipaszár csutorájával a szájában. Emil nem beszélt; rendesen igen keveset szólt, tisztos, uri, elit asszonyokkal úgyszólván soha. Az adótiszt mesélte a feleségének, - annak idejében jót is kacagtak rajta - hogy az irnoknak, saját vallomása szerint, soha még nem volt szerelmi kalandja. Harmincznégy éves lett és ekkoráig csak azokat a szerelmi kalandokat ismerte, amelyek fölött a türelmes policzia őrködik.

-106-

«Mert becsületes ember!» gondolta most magában az adótisztne. Sajnálta; fájdalmas, sőt epekedő vonást vett észre az arczán.

«Így szemben, en face, egy derék, megállapodott férfi!» jegyezte meg magának, amíg a «kék nefelejs» dallamára valami helyi szöveget dudolt. És nem jutott eszébe, hogy mily közönséges az irnok alakja, amikor hivatalba megy. Pipával az utczán! A czipője mindig csikorog, úgy megy a padlón. Sokszor mosolygott rajta, amikor utána nézett. A fülei - a melyekkel rossz időben nem hall egészen tisztán - hátulról nézve oly nagyok és téglaveres a színük. A kabátja szétválk és láttatni enged kiült furulya-nadrágját.

«Rendkívül rosszul öltözködik, de mindegy, az arcza határozottan érdekes!» folytatta tovább néma megjegyzéseit az adótisztne. Majd megszólalt:

- Nem vétette le kegyed magát soha? - kérdé Tardonnainé, amíg egy kissé reszelős kezeivel simogatta férje nyakát.

-107-

Arra gondolt, hogy jó volna az irnok arczképét betenni az albumba. De csak egyszer volt levéve, akkor is együttesen, több iskolatársával. Azonban készült arra, hogy levétesse magát.

Szakítottak a témával; csendesesen élvezték az éjjelt. A gyerekek már lefeküdtek, részben aludtak is, részben az ágyban való jobb helyekért verekedtek.

- Oly szép a természet! - mondá Búl Emil.

Az asszony édesdeden sóhajtott:

- Egész éjjel is elülnék itt kint!

Az udvar csakugyan igen kedves és színes volt ezuttal. Az eperfa lombosodott, két kései almafa virágzott; a kis barackfákon már mutatkozott a gyümölcs. A fákhöz kötött szárító-köteleken fehér alsó-ruhák és az udvarbeli cselédek piros, kék és halványzöld kartonruhái lógtak. Azonkívül a melegviz - a város természetes mosó-bassinje - közel esett ide. Onnan békaszó és az asszonyok sulyokjának ritmikus hangjai hallatszottak át.

Tardonnainének nem akaródzott bemenni.

- Oly nehéz a bucsu innen! - szólt, és amíg elálmosodott férje vállaira nehezkedett, erősen megszorította az irnok kezét. Az ajtóban - az adótiszt már a czipőit vetette le - még egyszer megállt, még egy pillanatig gyönyörködött a természetben, még egyszer kezet adott Búl Emilnek és csendesesen mondá:

-108-

- Vétesse le magát, kérem, én kérem: vétesse le magát!

VÉRNYOMOK.

-109-

Reggel nem olvasott újságot. Szóval délutánig nem tudott róla semmit. Délután egy ismerős familiába, rendes szokása szerint, kurizálni ment és azok otthon is voltak számára, nem is. A cselédek azt mondták, hogy nincs itthon senki, de az egyik gyerek elárulta, hogy benn vannak és búsulnak a vörös szobában.

-110-
-111-

«Családi szerencsétlenség!» gondolta magában, jerünk valami vidámabb családba. Ezeket otthon találta, kivéve a kisasszonyt. De a mint belépett, itt is valami változást vett észre, mindannyian elpirúltak, a mint belépett. És alig ültek le, az asszony megszólította:

- Mit szándékozik tenni?

A fiatal hivatalnok hebegett, most egészen váratlanul jött ez a kérdés, melyre természetesen, nem lehetett másféleképpen felelnie, csak úgy, a mint felelt:

- Kérem... egy kis türelmet... négy hónap múlva megkapom a kinevezésem, rendes miniszteri számtiszt leszek és akkor lesz szerencsém...

-112-

Ránéztek úgy, mintha mondanák: «bolond ez?» Leánykérésről beszél most, mikor az újságok tele vannak, hogy az apja, egy vidéki telekkönyvvezető, meggyilkolt egy törvényszéki elnököt.

A háziúr végre sem tudta eltűrni szó nélkül, kitört:

- Talán végre is legcélyszerűbb volna, ha nem mutatná most magát sehol!

Végre is mindent megértett. Egy hirtelen megmagyarázott neki mindent. Egy pillanat alatt világos lett előtte minden és azután; sötét... sötét...

I.

Mit tegyen?

Az első pillanatban arra gondolt, hogy legelső kötelessége: megölni az apját. De azt védte vele szemben a törvény. Aztán az az elhatározás fogalmazott meg benne, hogy az apját nem ölhetvén meg, magát kell megölnie.

Csak vérnyomok vezethetik ki ebből az iszonyu labirintusból. Más kijárója nincs, csak egy halál - egy új halál.

Reggel azonban egész mást határozott. Elhatározta, hogy úgy fog élni, mint előbb, eljár a rendes kávéházába, sőt felmegy a hivatalába is. Legelsőbb persze a miniszterhez és így szól hozzá:

-113-

- Kegyelmes uram! Én Dim Ferencz vagyok és nem Dim István. Igaz, Dim István, a ki gyilkolt, az én apám. De anyám sohasem szerette és én nem hasonlítok rá egy csöppet sem. Bizonyíthatom ezt a kegyelmes urnak az arczképeinkkel, de bizonyítja egész hivatali működésem.

Ki tud én rólam valami rosszat, ha csak a legcsekélyeb hibát is. Hátrálékom nincs. Össze nem tűztem soha senkivel. Szabadságot nem kértem eddig. Kérem kegyelmes uramat, védjen meg engemet!

«Ne féljen, Dim Ferencz, ne féljen semmitől, gondom lesz önre!» - ezt fogja felelni a miniszter, bizonyosan ezt.

De a hivatalnok nem ment fel hozzá. Bujkált egy hétig. Kis külvárosi korcsmákban, egész napon át. Látta, hogy bizonyos emberek figyelmesek kezdenek lenni rá, hallotta egyszer, amint egy előtte teljesen ismeretlen ember azt mondta egy társának: ez Dim Ferencz, a Dim István fia...

Hazament, egész napját az ágyban töltötte.

-114-

Álmából egy úr költötte fel, egy német újság munkatársa, a ki egy jó arczképet kért tőle, az apjának egy jó arczképet...

II.

Mit tegyen?

Valamit mégis csak kell cselekednie. És cselekedett. Elsőbben: névváltoztatás iránt adott be kérvényt. Aztán új vizitkártyákat csináltatott erre a névre Tardos Ferencz. Albrecht-úti hónapos szobájának ajtajáról levette a régit és fölszegezte az újat... Erre valamelyest megkönnyebbült. Most már némileg nyugodtan vizsgálta helyzetét és a «dolog» reá vonatkozó következeit.

Logikáját egy pokoli, gyilkoló düh zavarta meg, úgyszólván minden harmadik perczen. Apja iránt olyan öldöklő gyűlölséget érzett, hogy egész arcza belezöldült.

«Mit csináljak veled, mit!?» fogcsikorgatva ezt kérde magától. Hangosan, mert több nap óta nem beszélhetvén senkivel. Erős vágya volt saját hangját hallania. Kinozta az a némaság, a melybe számúzta magát, hogy nem jött hozzá senki, hogy a megszokott ebédlő- és

vacsorálóhelyén nem beszélhette ki magát, mint rendszeren Elkerülte e helyeket, a minthogy elkerülte minden ismerősét. Hivatalba nem ment, hanem – egy heti gondolkodás és időzés után – küldött maga helyett egy levelet, a melyben betegségét jelentette hivatali főnökének.

-115-

Nem hazudott, beteg volt csakugyan.

Óriási, forró, szárazító láz jött rá, se enni, se aludni nem tudott többé. Nyolcz-kilencz nap alatt lesoványodott egészen; eddig maga volt a jól táplált, szolid fiatal ember tipusa. A rendes, a beosztott és elég kényelmes élet nagyon is meglátszott rajta azelőtt. Most mindezekből nem maradt meg semmi, csak öltözködésében nem változott; most is pontos, tiszta, csinos szinte pedáns volt, akár egy bankhivatalnok.

A lányok – a kik mosolyogni szoktak ezekre az emberekre – rá is mosolyogtak, az ismerős hordárja csak olyan alázattal köszönt, mint régen, a trafikos kisasszony, mint rendszeren, beszédbe akart ereszkedni vele.

«Nem tudják, ki vagyok, az egész város még sem tudja, ki vagyok!»

A mikor ezt konstataálta, megvigasztalódott egy kissé és ez éjjelen elég jól aludt.

-116-

III.

Másnap nagyon daczos hangulatban kelt fel. Tudta már, mit tegyen. Úgy fogja magát viselni, mint a kire az egész «dolog» nem tartozik. A ki elég gyöngédtelen lesz mégis szóba hozni: azt megfenyíti, ha kell: megöli. És egészen úgy él, mint régen.

Megindult hivatala felé. De kerülő úton, nem akar hamar odaérni. Addig kimódolja, hogy tesz és vesz tisztársai előtt, mit kérdez tőlük és mit felel nekik.

Például elhatározta, hogy beszélni fog egy színésznőről. Lovakról, egy jockeyről...

A hidon átjőve, úgy érezte, mintha újra született volna. De a város pesti partján, a sokadalomban egyszerre megváltozott jó hangulata. Az jutott eszébe, azzal kellett foglalkoznia, a mit eddig csak meg-megpendített magában.

Hiába minden, a leány elfordul tőle, az nem megy végig többé vele karonfogvást az utcán, az nem köti hozzá életét.

A katasztrófa előtt voltaképen egyre dühösködött magában: ama két lány közül, kinek komolyan udvarol, melyiket vegye el? Az egyik parthie – az anyagiak tekintetében – jobbnak tetszett, de a másik leány csinosabb volt és kedvesebb. A legutolsó időben a választás kérdése okozta neki a legtöbb gondot. Most, minden gondolkodás nélkül választott: a csinosabbat és a kedvesebbet. Nem tudta maga sem, hogy történt, de az utolsó nehéz napokban valósággal beleszeretett ebbe a lányba. Előbb ezzel is csak csendes és nyugodt boldogságot ígért magának, most bírni ezt a lányt: a boldogságok boldogságának tünt fel neki. Reménysége, hogy feleségévé teheti, ezerszer kisebb lévén, vágya, hogy azzá tegye, ezerszer nagyobb lett.

-117-

És most egész világosan látta, hogy minden lehet a világon, a jó sors még mindeneket megváltoztathat, de siketítő, ordító, égető vágyát nem hallgathatják meg többé.

Sírni szeretett volna elkeseredésében és meg is teszi bizonynyal, ha nem fél az utcától, közellététől a leánynak. A térről – a hol járt – odaláthatott annak ablakához, küzködött magával, nem mert arra nézni. És az ablak vonzotta, egyre vonzotta, arra kellett mennie, el kellett mennie alatta.

Lehajtott fővel, a földre nézve, ment arra, a honnan egyszerre csak a neve hangzott felé:

- Dim Ferencz!

Felnézett, a lány volt ott, az szólt és intett neki, azt, hogy várjon, mindjárt lejön hozzá.

-118-

IV.

És lejött, csakugyan ott volt.

A szemei kisirva, veresek, ez talán még többet szenvedett, mint ő. De nem tudta mondani, már vagy negyven lépést is mentek együtt és nem szólt. Végre beszélt valamit, de Dim Ferencz nem hallotta, vérenek zugása perczekre megsüketítette. A lány ismételte, a mit mondott:

- Maga Dim Ferencz, nem tehet róla. Hát mit tehetne róla maga?

Megértette: ime, védbeszédet tart mellette a lány. Egészen azokat mondja el hangosan, a miket ő elmondott magának.

- Mit tartozik ez az egész dolog magára? Ne törődjék azzal, ha az emberek bolondokat beszélnek és maga ne gondoljon bolondokat. Aztán, ha elhagyta az egész világ is, én azt szeretném, hogy hagyja el az egész világ és ne maradjon meg mellette senki, csak egyedül...

Egy hirtelen kitörő, hangtalan sirás elfojtotta az utolsó szót. De bátor és erős lány volt ez, lebirta könyeit és folytatá:

- Mindenek ellenére, apám, anyám, bátyám s mindazok ellenére, a kiket szeretek – én maga

mellé állok, maga mellett maradok. Szeretem magát régen és nagyon, de most szerencsétlenségében úgy, hogy majd meghalok bele. Elmentem volna hozzá, ha nem tudom, hogy a sorsnak elém kellett vezérelni. És elmegyek hozzá feleségül, habár az esküvőről rabságba, börtönbe is kellene menni velem!

A tied vagyok.

A sarkon a lány apjának alakja mutatkozott.

- Hagyjon el, szökjön a túloldalra! - szólt Dim Ferencz a lánynak. És az eltűnt mellőle, egy pillanat és újra egyedül volt.

V.

Ah, egyedül! Milyen boldogság lenni így egyedül, így párosával. Ez a kettős magány olyan erőssé tette, mint a milyen nem volt még a szerencsétlenség előtt sem. Megjelent hivatalában s megjelent mindenütt, ahol eddig járt, kivéve a lányos-házakat. Önérzetesebb és büszkébb volt, mint valaha, az apja «dolgáról» sans-gène beszélt és minden zavar nélkül tárgyalt arról, hogy valószínűleg «felkötik az öreget». Dolgozni duplát dolgozott, mint eddig, az egész osztályban kétségkívül ő volt a legelegánsabb fiú, szemet szűrt a miniszternek is, egy katolikus főúrnak, a ki egy izben szemlét tartván, reámutatott és így szólt tanácsosához:

- Ennek a fiúnak az apja gyilkos, maga a fiú egy szelid divatbáb. Ugyan menjenek a pokolba azokkal az öröklési törvényekkel.

(Dim) Tardos Ferencz tényleg az élő persifleagea volt a haeresis összes tételeinek. Csupa lágyság, csupa szív, csupa kötelességtudás volt, úgy, hogy a leány apja, ki egy hivatalban volt vele, egy szép napon csak megszólította:

- Tardos úr, mért nem jön ön hozzánk? Felénk se jön.

Másnap ott volt. Két hétig járt minden napon. A harmadik héten megtartották az eljegyzést. Az esküvőt maga a lány sürgette, hát a gyűrűváltástól egy hónapnyira tüzték ki.

Ez időtájt hirdették ki Dim István előtt az elsőbiróság halálos ítéletét:

«Óh mért csak az elsőt, mért nem az utolsót, ha csak már vége volna az egésznek!» gondolta magában a fiú, aki egyszerre újra kényelmetlenül érezte magát.

VI.

Rehabilitálva van teljesen. Az emberek talán titokban szemére vetik eredetét, de nyilvánosan ki merné?

És mégis úgy érezte, hogy ő maga véres nyomoktól van körülveve, véres nyomok visznek nászágyához is. Apja akasztófán fog kimulni egy pár hó alatt, habár nászágyában őt a legszebb, a legjobb, a legédesebb lány várja is. Megváltoztatni az ő becsstelen eredetét, elvenni tőle apját, a gyilkost, s adni helyébe egy tiszta életű férfiút: nem, erre még a jó isten sem képes!

Kevés nap választotta el esküvőjétől és ő mind ezzel a gondolattal foglalkozott: «Bizonyosság, hogy a szerencsétlenséget, a szégyent nem lehet eltávoztatni tőlem. Bizonyosság, hogy ő - én és én - ő vagyok. Bizonyosság, hogy vére az enyém és nincs hatalom, mely a vért kiszivattyúzza ereimből. És mi biztosít arról, hogy a vér melyik pillanatban forr fel bennem és melyik pillanatban követeli ádáz jogait?!»

Ha egy pillanatban előtte ismeretlen vér olyan dolgokra kényszerítené, mint apját!! Iszonyú, a legiszonyúbb, hogy éppen nem lehetetlen.

Sőt valószínű. Behúnyta szemeit és egy pillanatig feltüzelt képzelete látta, hogy jövődjében, előtte egy gyilkosság van... A tettes ő, üldözik, keresik, elfogják, bitóra hurcolják...

VII.

Tardos Ferencz pénzt is kezelt. A mi kézi pénztárában volt, azt zsebetette és ment, ment szabadulni a vérnyomok elől. Sikkasztott, megszökött az esküvője előtt négy nappal. Tengeri hajó ringatta már, a mikor a lóporgyári dűlőben egy keskeny udvarban, még sötétben ácsoltak, de nem ácsok...

És az ezernyi mérföldeken át, át viharos tengeren, hullámok mormogásán át, hiába húzta fülére takaróját: hallotta ezt a lassú, vigyázatos kopácsolást. Hiába vette körül az Oczeán éjjele, hiába csukta be szemeit: látta a vérnyomokat, amelyek követték át az ujjvilágba is...

A MÉH.

Kőből készült, nagy méhe diszította a háromemeletes palota homlokzatát. Olyan nagy volt, mint egy kisebb fajta kővér ember, a nagy potrohával, kis fejével, rövid lábival.

Mikor fölrakták a házra, melynek egyetlen disze volt, az utca átellenes oldaláról egész nap nézte egy fölöttébb takaros öreg ur, kicsiny fejű nagy potrohu, a lábai aprók; mintha a nagy méh odafent a stilizált hasonmása lett volna. Ugy is örült, örvendezett neki, valahányszor csak ismerős ment el mellette, megfogta és mutogatta:

- Nézze a méh-t, az ám az állat, ezer forintba került...

- Pajtás, nézzed a méh-ünk, ez nagy, kőből való és drága. De a kicsi... az istenadtuk! Olyan légy...

Mikor minden be volt vakolva az új palotán s a méh két oldalán ott ragyogott a fölírás is *Takarék Pénztár*, a mikor a városban nem beszéltek többé az új palotáról, hanem egy most nyílt szerfölött kényelmes kávéház lett a férfiak beszédtárgya: a kövér kis ember még mindig nem tért napirendre a méh fölé. És akár ki jött is föl az igazgatósági szobába, nem mutatta többé viz alá sülyeszthető nagy wertheimját, hanem a méhről tudakozódott, arról beszélt:

- No, látta-e? Mit mond hozzá, mi?

Szerelmes volt ebbe a kezdetleges, vidéki kőfaragó munkába, mely legkedvesebb állapotát rögzítette meg azon a palotán, mely színleg a takarékpénztáré volt, de tényleg az övé, a legfőbb részvény tulajdonosáé, a főpénztárosé, az igazgatóé, a «méh»-é. Mert egy hónap sem telt el és már is mindenki úgy nevezte a városban, sőt egyszer egy rakoncátlan gyerek utána is kiabálta: «méh... méh!» Csudálkozva nézett a kölyök után, aztán hirtelen elmosolyodott, vidám lett egészen. Motyogott magában, valószínűleg azt: «Ni ez a gyerek... igaza van!»

Csakugyan olyan volt, mint ama munkásállatkák, melyek milliószorta több vagyont gyűjtenek, mint a mennyire nekik vagy övéiknek szükségük van. Csak gyűjtenek, egyre csak gyűjtenek, a nélkül, hogy tudnák kiért és minek. Mohón, buzgón, olyan dühvel, hogy szinte megölik azt, a ki munkájukban meg akarja akadályozni őket.

A méh is egyszer... A fullánk mérges volt, az ember belehalt. De ez csak egyszer esett meg, régen, akkor még fiatal volt. Most már ebben különbözött a sárga kis bogaraitól, azt tartotta, mondogta, cselekedte:

- Pénzzel bánó embernek haragudnia, boszankodnia, boszúra gondolnia nem szabad. Vidámnak kell lenni mindig, mint a méhnek...

Ő maga ilyen is volt mindig. Az volt mint főpénztáros, a ki kieszközölte magánál az igazgatónál a kölcsönt. Az volt, a mikor a parasztok hozták a sok ajándékot, hogy nagy kamatra, teljes biztosíték mellett váltóra pénzt adjon nekik. És mért ne lett volna vidám, a mikor szép asszonyok jöttek föl az igazgatósági szobába, hogy a férjeik helyett kegyes elnézést kérjenek tőle?! A mikor földhöz ragadt szegények, zsellérek, kofák hozták neki a lakására a sok pulykát, kacsát, hogy várjon... csak egy kicsit várjon még. Várt is, különösen ha biztos volt a pénz és összegyűjtötte a majorságot, soha el nem adott egyet is, neveltette, gyarapította, egyikében ama kerteknek, melyeket az ajándékhozóktól licitáltatott el.

Gyűjtött, nem csak pénzt, nem volt kincssóvár ember, csak gyűjteni szeretett, mint a méh. És eszébe sem jutott, hogy mást megakadályozzon, ha kinek ilyen tiszteletreméltó passziója akadt. Ellenkezőleg, mindig utalt a palota homlokzatának diszéire. «Legyenek olyanok, legyen mindenki olyan!» Ezt mondta, a mikor beiratta a betéteket, erről beszélt ha kölcsönt adott, ha visszautasított egy váltót, ezzel vigasztalta azokat, kik a tizenegy százalékra növekedett kamatláb ellen békétlenkedtek:

- Hja, gyűjtenünk kell, gyűjtsön maga is, takarítson s tegye be hozzánk, legyen olyan mint a...

Egy bizonyos idő múltán már annyira rájárt a szája kedves szavára, hogy a mikor már izét mondott, ő akkor is csak a méht emlegette. Tanulmányozta is kedves állatjait, és életmódjukból mindenre volt hasonlata. A mikor az új palota megevett egy egész házsort, künn a hostyán, leginkább a mesteremberek városrészéből és sírva, szitkozódva, fenyegetőzve járultak elébe bognárok, csizmadiák, kötélverők: elhallgattatta őket egy erőszakos, de néha különösen poetikus hasonlattal, a köpük világából.

Elhallgattatott mindenkit, mindenki hallgatta.

- Szépen beszél - mondták - igaza van. Ő nagy lesz igazán!

Sokan - de csak mélyen magukban - mégis csudálkoztak: mért teszi, kinek, miért. Nem volt senkije, sehol egy rokona, hogy ilyen lett volna valaha, még azt se hallotta senki. Nem szerette a szegényeket, nem sajnálta az árvákat, hazafisága csak annyiban állott, hogy szidta az olcsó külföldi tőkét, melyet szélhámosok könnyelműen pazarolnak. Nem törődött az irodalommal, a művészet az ő számára: kulminált egy kőből készült nagy méhben. Képtelenség volt föltenni, hogy ezeknek takarít, ezek számára gyűjt, hogy majd ha meghal, milliói azé legyenek, a kitől elvonta, visszaháruljon a közre. Nem, ezért nem tette, bizonynyal. Sőt gúnyolta is a híres örök-hagyókat, azt mondta róluk, hogy hiú bolondok, a kik mikor testamentumot csinálnak, azt hiszik, örökké élnek... vagy azt, hogy haláluk után feltámadnak újra...

- Ejh, olyannak kell lenni mint a -

Már ki sem mondta a szót, értette mindenki és bólintott fejével.

- Örülök, hogy egy véleményen vannak velem! - mondá és élt tovább a véleményének. Gyűjtött

tovább, részvényeket, házakat, földeket, régi ékszereket, kaczer fülönfüggőket, tajtékipákat.

Olyan volt a háza, mint egy muzeum. Mint egy poros, vidéki muzeum, ahol nagy ritkán takarítanak. Nála nem takarítottak, vagy husz esztendeje. Nem engedte, ő tudta, hol van minden és a nyakravalójába való tűt is föllelte azonnal az óriási lomból. Inasa egészen beletörődött már ebbe a rendbe, kis gyerek kora óta itt élt és valamelyest már ő is ösmerte e khaoszt. Sőt az értéktelenebb tárgyakhoz, hozzá is szabad volt nyúlania, de ágyát mindig az öreg úr vetette meg magának. A mikor hetven éves lett, még akkor is, a mikor már a palota homlokzatán a nagy kőméhnek is kezdett befelé mohosodni az egész törzse...

-130-

Csak egyszer a nagy tavaszi közgyűlés után. Egész nap beszélt, számoltatott, számolt. Nagyon megéhiült s a tiszteletére adott vacsorán ugyan jól-lakott. Szokása ellenére borral is élt és az a lábába ment, úgy érezte. Alig tudott hazavergődni, otthon alig tudta kinyögni:

- Benedek, az ágyam!

Az inas félve nyúlt az ágyhoz. Megvetette mégis, és belefektette az urát, a ki egyre nyögött, sóhajtott, csak éjfél felé hallgatott el. Az inas ott virrasztott mellette.

Sajnálta egy kissé ezt a vén «méhet», ezt az ősz «kutyát», a hogy néha, dühében elnevezte. Olyan gazdag és ilyen tehetetlen. Nincs egy asszony rokona, a ki megkenné vagy egyszer, a ki küldene neki egy tál levest. Aztán meg talál még itten halni és szolgálat nélkül marad. Ugyan el lehet innen valamit emelni, de lopott jószágon nincsen áldás, annak az ára elmegy... Aztán mit is lehessen...

-131-

Végre is nem rossz ember. Itt van nála nyolcz esztendős kora óta. Nem volt iránta szives soha, de nem hagyta éhezni, fázni. A szolgálta olyasfélét érzett mint a hála... És a mikor így fölmelegedett, eszébe jutott egy özvegy mesterné, a kinél gyermekkorában lakott. Az mondta neki egyszer: «Tudod-e, ki az apád?»

Ha csakugyan ez az ember volna az apja!? Ez az iszonyú gazdag, ez a sírja felé görnyedő ember.

Megakarta kérdezni, elhatározta, hogy megkérdezi. Várta, leste, hogy fölkeljen, - fel akarta költeni.

Nem volt rá szükség, fölrezzent az magától. Fölebredt, haldokolni. Egy darabig hörgött, aztán megint csendes lett, majd ismét össze-vissza beszélt mindent, a nagy kőméhről, fent a palotán. Hogy «olyan légy te is».

A szolgálta megrázta: «Uram... uram!» Fogvaczogva kérdezte: hozzon-e papot, orvost? Nem mert elmozdulni az ágy mellől, várta, hogy egy világos pillanata legyen a haldoklónak, hogy megkérdezhesse tőle...

Hiába várta. Az nem ocsudott föl többé bár egy-egy perczre egészen csendes volt, rá is nézett, hosszan, különösen, talán mondani is akart valamit. De nem tudott többé, csak egy szót, hiába kérdezték, készítették. Az utolsó negyedórát élte, a legutolsó. Befordult a fal felé és mormolt valamit.

-132-

- Tessék... nem értem?! könyörgött a szolgálta.

Ismételte hangosabban:

- Egy váltó... az asztalom... ovatolni... holnap! mondá és meghalt.

*

Nem volt rossz ember, csak nagyon különös. Még végrendeletet sem hagyott. Sokan voltak a temetésen, és mindannyian kérdezték, maguktól, egymástól: «minek, kinek gyűjtött?!»

Kinek, kinek, kinek! hangzott a kérdés a temetési khórusba.

«Kinek», kérdezte magában a szolgálta, vivén elől a gyászflóros keresztet.

JÉGVIRÁGOK.

-133-

Természetesen, zenéről beszélgettek.

-134-

Nem volt többé divat itten a divatos nagyságokat emlegetni, ellenkezőleg azoknak a neveit hangoztatták mindinkább, a kikről alig egy pár sor áll a zenei lexikonban.

-135-

És mielőtt az öt órai teát felszolgálták volna, a háziasszony és fivére a nagy fekete zongorához ült és Haennel István egy négy kezesébe kezdett.

Egy pillanatra csend lón a szalonban. Az asszonyok mindjárt az első ütemeknél halkán, sugva, édesen, elragadtatással ejték ki a zeneszerző nevét: «Haendel!» Voltak, a kik előre dudolták a darab dallamát, de kezdetben mindannyian figyeltek igazi vagy affektált elragadtatással.

- Az ajtókat be kellene zárni! - szólott egy fiatal hölgy, a ki koncert-ruhában volt.

Nem volt szükség erre a rendszabályra, fél ötre volt s nem jött többé senki, a jó rendes vendégei mindannyian itt voltak már. Nyolcz, tíz fiatal asszony s két leány, majdnem mindmegannyi hasonló típus, ruhájuk eleganciája, frizurájuk egyenlősége által is hasonló egymáshoz. Majdnem mindannyian fényes fekete hajuak, a legtöbb asszony molett egy kissé, arcukon a jólétnak azzal a habos gyenge pirosságával, mely olyan érzékenyen hat a férfiakra. Az egyik leány is egészen olyan már, mint az asszonyok, csak szemének kifejezése nem oly határozott még, csak válla szűkebb nyaka nem oly telt. És mintha állá is más volna, hiányzik színéből, formájából valami. Micsoda? alig lehetne megmondani. Talán egy határozottabb kontur, a mit az önállóság érzése, a férj csókja, vagy talán a nyugodtabb, a lányábrándok nélkül való álom ad meg.

Ez a szokatlan hasonlóság azonban egyszerre megváltozott. Öt óra volt, az ouverture vége felé járt, a szalonban sötétedett lassanként, az utcán már gyujtogatták a légszeszt, itt is fel kellett gyujtani a luszterokat.

A gyertyák világítása, az árnyék, mintha egészen megváltoztatta volna az alakokat. Legelőbb is két csoport vált el egymástól, az egyik, melyben egyszerre temperamentum nyilatkozott meg. Valami tűz, élénkség, az élni vágyás némi nyugtalansága, mely egy mosoly, vagy a mozdulatok szabadságában jutott érvényre. És dicsérték a zenét, a háziasszony és fivére játékát; az egyik közbekiáltott olaszul - bár nem volt Italia szülőtte - hogy «gyönyörű!» A másik meg megfelelőkezett, hogy ha egyetlen egy is, de férfi van jelen s úgy helyezkedett el a lábaival, mintha magukban volnának.

Három asszony nyugodtan, majdnem álmosan ült a modern módra kényelmetlen karosszékeken. Álmoság, unalom, közöny, vagy valami elburkolt kéjézet volt a barna szemeikben, melyeket sötétté tett sűrű pillájok. Alig mocczantak meg helyeiken s nagyon keveset beszéltek.

Az egyik szólt:

- A mi papánk megtanított bennünket angolul, francziául, olaszul - hogy férjhez menünk. Ez az egész.

Kettő mosolygott erre, a harmadik szólott:

- Fődolog, hogy ma itt eper lesz.

- Februárban? Honnan?

- Triesztből.

Megint elhallgattak. A zongora most zúgott a legjobban, a férfi szinte kipirult mellette.

- Most szép! - mondá az egyik.

- Ha nekem volna kis gyereke, majd megmutatnám nektek, hogyan kell öltöztetni! - szólt minden apropos nélkül valamelyikök, (Talán a lány, vagy az asszony testvér volt. Hátul, majdnem a függöny mögött állt, nem lehetett tisztán kivenni.)

Aztán felhangzott a tömött fehér tenyerek tapsa. Mindannyian felkeltek, megváltoztatták a helyeiket. Nyílt az ajtó is, megjelent az inas, hogy mielőtt felszolgálná a teát, betegye a spaletákat.

- Nem kell! - szólt a háziasszony. És mindannyian az ablakhoz mentek.

Öt nagy üveges ablak, első emeleten az utcára, nagyon szépen nézhetett ki így kivilágítva kívülről is. Egy kevés dolgu ur meg is állt az utca ellenkező oldalán s megbámulta. Különben is rendes élet folyt az utcán, melynek kocsijárója is aszfalttal volt burkolva. Az ablakból be lehetett látni a nagy üzletekbe, a hol csendes, szinte ünnepélyes volt a forgalom, akár egy gyógyszertárban. Seholy kirakat, a czimek régiek, a kapuk előtt ládák, terhes kocsik, egy-egy vidéki szekér. Itt-ott bérkocsi állt meg s kiszállt belőle a bank monogrammos, bőrtáskás embere s a prémes kabátu, fekete barkós hivatalnok. Vidéki kis kereskedők, rossz szabásu ruhákban, jól táplált ágensokkal meg-megálltak egy-egy bolt előtt.

- A tea, tessék leülni! - szólt a háziasszony.

Csakugyan volt eper, de alig jutott egynek-egynek két-három szem. A férfi nem kapott, a min nevettek.

- Akkor elmegyek, úgy sem tudom, hogy türnek meg maguk között! - mondá s meghajtotta magát.

- Én pedig mégis adok önnek egyet, ha idejön az én macskaasztalomhoz! - szólt az egyik kisasszony, a ki - mert fázott - a nagy cserépkályha mellett ült, külön kis teaasztalnál.

A fiatal ember kivette az eléje nyujtott tenyérből az egy szem epret és halkán mondá:

- Mégis szeret maga egy kicsit.

- Igen, különösen ha magamban vagyok.

- Ha nem lát.

- Igen, de néha akkor is, ha látom, például most. Sőt szeretném, ha ide ülne szemben velem.

Szemben ültek egymással. A tea gőze finom fátyolt vont a leány arcza előtt; a nagy asztalnál neki indult társalgás zaja magánnyal vette körül őket. Beszélgettek anélkül, hogy egymáson kívül hallhatta volna őket valaki. Aztán nem is igen figyeltek rájuk, ha kinek mégis eszébe jutott: asszonyos pietással nézett a – szerelmesekre.

- Lássá, most azt mondják reánk a nagy asztalnál: ni a szerelmesek! – szólott szeliden a férfi és mosolygott. A lány meg elkomolyodott:

- Nem is volna rossz, talán van is benne valami.

-140-

- Bizony nagyon kevés, ha a maga szívét látnák.

- Igaz. Pedig szeretném, ha több volna, néha akarom. De nevetséges ilyesmit akarni. Nem lehet. Csak ne volnék annyira józan...

- Mint egy öreg –

- Mint egy huszonnégy éves lány az én fajtámból.

- A ki beleunt a báli ruhába.

- A ki sose szerette, sosem élvezte igazán a táncot, mert olyan erős volt az öntudatossága, hogy mindig tudta: most két-két kis lépéssel oldalt vagy előre kell lépni. Kell, mert ez a táncz.

Elhallgattak, megitták a teájukat, a leány egy kis sandvicht kért az inastól. Szép, széles fehér fogai voltak, vékony, világos piros ajkai, de úgy evett, hogy majdnem mindenki azt hitte, hogy affektál ilyenkor egy kissé.

- Enni, az nem rossz! – mondá s nyelvének piros hegyével egy dominó-alakra szelt kenyérdarabról lekapta az egyetlen kaviár-pettyet. Aztán folytatá: – Ha felesége lennék, azt hiszem, nem lenne oka panaszkodni a konyhára.

- És ha rossz is volna, önnel ülnék egy asztalnál.

- Szóbeszéd. De mégis nekem is gyakran úgy tetszik, hogy jobb volna az ön feleségévé lenni, mint bárki másé! Hanem a mint eszembe jut ez a gondolat, azonnal követi egy másik.

-141-

- Tudom. Az, hogy eszébe jut: ezermillió férfi van, a között legalább 10 millió van ilyen, mint én, talán sok különb is, csak hogy maga nem ismeri most, de megismerheti, egyet, kettőt okvetlen meg kell ismernie majd. És akkor?!

- És akkor haragudni fogok magára, mert én – csaltam meg magam. De már későn lesz becsületes bosszút állni rajta. Azt a közönséges bosszút elkövetni – fuj, az ellen tiltakozik az izlésem.

A szerelmi vallomástól eljutottak az izlésig. És ha csak az izlés határozná a szerelemben, úgy könnyen szerethették volna egymást. A lány középtermetű, majdnem telt idomú, bájosan érő, sűrű szemű, fehér arcú, szőke. A férfi nagy, erős, szögletes, széles vállán kicsiny, barna fej. Egy kissé nőtt, de széles szakállá, egyenes irányban álló kedves sárgás szemei voltak. Tetszettek és tetszettek is egymásnak.

- Maga sohase volt még ilyen szép! – mondá a férfi.

- Nekem pedig jól esik ez a hizelgés. Szokatlanul jól érzem magam, de ebben a pillanatban már arra gondoltam, mért esik jól a maga hizelgése – és nem érzem többé szavainak melegségét. Most pedig a mint magával beszélek, arra gondolok titkon: ime, ha nem tudnám, hogy sosem engednék meg szüleim a maga feleségévé lennem: ennélkül a tudat nélkül tán nem is beszélnek ily bizalmasan magával. Talán a lehetetlenség, a veszély, a pletyka az, a mi magához köt engem, de magát hozzám mi?

-142-

- Talán szintén ez. Nem, van még több is, például az is, hogy tudom: a mely percben maga az enyém, nem kell többé ezernyolczsáz forintos mérnöknek lennem vasúti irodában... Nagy vállalatok... Oh, mi mindent nem jelent maga nekem! Sokszor magát a szerelmet is. Néha azt hiszem, hogy örökre azzal a vágyakozással fogok érte égni, mint egyszer, a mikor hónapokig nem láttam úri lányt, kint a vidéken, a mikor nivelliroztunk. És volt már olyan pillanatom is, a mikor meg voltam győződve, hogy mi leszünk az egyetlen pár a világon, a kik sohasem fogunk egymásból kijózanodni. Mindenki, a ki csak mámorát érezte a szerelemnek, kijózanodik egyszer, csak mi nem, mi sohasem!

A lány gyengén nevetett.

- Az én gondolataim. Plágiumok. Milyen édes ugy-e ez a pillanatnyi ostobaság s milyen rossz, a mikor hátba üti az embert józansága, a fertelmes analysis, az előttünk kitárt élet józanságai, a könyvek tanulságai, a törvények, melyeket nagyon okos, de nagyon rossz emberek voltak le nekünk. Ugy hívják őket: korszakalkotó filozófusok.

-143-

- Gazok! – mondá valaki véletlenül nagy szenvedélyességgel a nagy asztalnál.

- Alkalomszerű kijelentés! – szólott a férfi.

- Pointe, már most mehetek – mondá a leány s felállt.

- Hová?

- A jégre. Anyám, meg a hugom, Hanna, ott várnak.

- Ki kíséri el?

- Valamelyik asszony. A Helénnél van korcsolya, jönnie kell.

- Hat óra van, sötét, talán nem is illik.

- Az igaz, hogy ön velem akar jönni. Ez sem illik, hanem jó, talán épen azért mert nem illik. Jőjjön. Az anyámnak füllenteni fogok, hogy mással, valami akceptábilis kísérelővel jöttem. Jól esik ez a hazugság, árnyéka annak, a mi nincs közöttünk - a szerelemnek.

Elmentek, együtt, egyedül. Nem botránkozott meg ezen itt senki, sőt mintha kellemes volt volna nekik ez a kis kaland s kedvesek ezek a szerelmesek, a kik úgy viselték magukat, a hogy a könyvekben szokás. Csak az egyik lány nézett úgy utánuk, mintha valamijét elvinnék, valami édest, drágát, a mi az övé...

-144-

Kint voltak az utcán, mely a száraz, tiszta, de különösen hideg időben tele volt siető emberekkel. A főváros estjének ácsorgó alakjai, azok a kedves páros alakok, a kik akkor kelnek fel, mikor a nap lemegy: nem voltak most sehol. Egy kapuban megpillantottak végre egy kicsiny vén arcú cselédet, a ki egy köztűzérel beszélt. A katona fázott, topogott, a lány meg szerelmesen nézte csákójának fekete forgóját.

Kiérték az utca sarkára s ott már láthattak valamit a főváros estjéből. A gesztenyesütő előtt egy úr s egy fiatal hölgy állott; a férfi gesztenyét vett az asszonynak.

- Vegyen nekem is! - mondá a lány.

Gesztényét vettek. Mohón, mint valami iskolás leány, úgy csúsztatta zsebébe:

- Milyen forró, milyen illatos! és nekem tán egy esztendeje nem jutott eszembe - enni ilyesmit! - szólt a lány mosolyogva. De hirtelen rossz kedvű lett:

- De nem lehet belőle ennem, itt az utcán!

- Jerünk kicsiny, nem elegáns utcákba, ott nem látja senki, a kire ad valamit.

-145-

Kis közökbe tértek, a lány előtt félig ismeretlen vidéken jártak.

- Oh milyen kedves dolog ez, egészen más emberek, új nekem, milyen jó - úgy érzem, szeretem magát igazán, igazán! - szólt a lány s belékapaszkodott a férfi karjába. Az pedig megszorította a kezét és a szemébe akart nézni, de a lány félre fordítá fejét:

- Megszoríthatja, nem haragszom, de ne nézzen úgy rám, zavar, éget, egy kissé rossz - de mégis jó inkább. Szeret?

- Nagyon. Nem igaz, a mit mondtam, szeretem. Nincs más vágyam, csak hogy az enyém legyen. Szeretnék érte dolgozni, kétségbeejt az a gondolat, hogy most mindjárt nem vihetem el magammal messzire, messzire. Mennyit tudnék még mondani, de félek, hogy azt mondja rá, plágium, ez: Tibbij Dunbar, az írója Burns, skót volt és meghalt 18...

- Nem tudom mikor, mondja el a verset!

- Maga kell, maga és senki semmi más a világon - ez az egész.

- Szép, édes, ha mondja! Ostobaság, a mit fent összebeszéltünk...

- A mit én mondtam, azok csak hazugságok; félek öntől, rettegek attól, hogy kinevet, és fázom, ha szeméből fagyos csilláma ragyog rám valami különös fénynek, mely olyan, mint a jégvirágé...

-146-

Ujra kezdődtek a szerelmi vallomások. Az egyik igyekezett hevesebbet, arcpirítóbbat, édesebbet mondani, mint a másik. És bár érezték, hogy mindannak, a mit mondanak, fele hazugság, önámítás, csalás; olyan jól esett versenyt haladniok, ámítani, csalni magukat és egymást. Olyan jól, hogy szinte hittek is benne már és a heves szavakra a szerelem édes borzalma futott át rajtuk.

- Eh, - szólt a férfi - el fog velem jönni, most mindjárt. El se megyünk, egymáséi leszünk. Az önéi úgy sem akarnak soha, és nekem nincs semmi kedvem könyörögni, ha javamra is válna. Ön kell egyedül.

- Szeretem.

- El fog velem jönni?

- El.

A lány nem reszketett, még jobban belekapaszkodott a férfi karjába s nem tiltakozott, a mint meglátta, hogy a vasút felé mennek. S kölcsönösen folytatták a vallomásokat, vegyest igazat, elképzelttel, hazudottal. Aztán terveket szóttek. Megállapították jövőendő boldogságuk rendszerét. Különösen a lányt fogta el valami sajátságos láz, félt és örült, reszketett, majd szinte türehetlen forróság lepte meg. Egy pillanatban, azt forgatá eszében: ebben a sötét közben a férfi meg is csókolhatná... Majd félt tőle, s szeretett volna elfutni előle, messze, messze lenni.

-147-

Nem lehetett többé. Az indulóház facadeja, mint valami nagy diadalív, előttük állott, talán elejükbe jött?

Nappali világosság volt itt, és lázas, nagy, hangos forgalom. Kocsi robogott, lóvasút fütyült, bent az udvarban az indulásra készen álló gépek mozogtak.

Megálltak:

- Hová megyünk? - kérde a férfi.

Egy hangos kacaj volt rá a felelet. A lány nevetett először, aztán a férfi:

- Oh, hogy bolondítjuk mi egymást és magunkat! szólt halkán, megszegyenülve és alig vette észre, a mint a lány kivonta karjából karját.

- Akarjuk, nem tudjuk, hiába, nem nekünk találták fel! szólt a leány némi vígsággal, majd hirtelen a pályaudvar órájára tekintett: Fél hét! hamar egy bérkocsit, mit fognak gondolni! mondá aggodalommal.

A férfi beültette egy bérkocsiba. Elváltak, de előbb erősen megszorították egymás kezét.

- A jégre! szólt a férfi a kocsisnak s az lovai közé csapva elvágatott. Ő még ott maradt állva egy pillanatig, aztán hirtelen bérkocsiba ült s a lány után vágatott. Miért? maga se tudta.

Kiért a ligetbe, hanem nem ment le a korcsolyázók közé. A pavillon ablakából nézte a korcsolyázókat, a temérdek hölgy-alak között kereste a leányt.

Nem találta, pedig a villamos fényben úgy ragyogott az egész pálya, mint mikor a lehunyó nap a hegyoldalba tűz. Meg sem is érezte hol van, a mint azt boldog, igazi szerelmesek szokták. A szeme is kifáradt végre a keresgélésben, egy nagy parázsszá vált előtte az egész jég közönségestől együtt. Le kellett róla venni szemeit, s már csak az ablak üvegére nézhetett.

A nagy, fényes, drága üvegre, melyen - talán leheletétől is - lassan jégvirágok képződtek. Egy darabig ezeket nézte, milyen szépek, aztán még egyszer kitekintett a pályára, melynek feléje eső részén bájos, de lassú tempóval, pirosra fázott arcczal, de közönyös tekintettel, egyedül korcsolyázott a lány.

-148-

TARTALOM.

-149-

1. A bölény	5
2. Tanulmányfejek	31
3. A halott	47
4. A boldog szerelemről	71
5. Lizzie Barton	87
6. Az adótitkár albuma	95
7. Vérnyomok	109
8. A méh	123
9. Jégvirágok	133

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

5	A BÖLENY.	A BÖLÉNY.
10	tetőtől-lalpig	tetőtől-talpig
13	hárhoztatta azt	kárhoztatta azt
15	Tessék!	- Tessék!
18	bebujt udujába	bebujt odujába
19	tőlem, mi	tőlem, mi?
20	vem volt semmi	nem volt semmi
24	ott látotl	ott látott
28	Abrám folytatá	Ábrám folytatá
28	Ne féij	Ne félj
29	Abrám gróf	Ábrám gróf
29	góf meztelen	gróf meztelen
58	Ottt volt	Ott volt
59	hol nem vol	hol nem volt
62	asztalán találotott	asztalán találatott
62	boldog».	boldog.»

63	hogy azzonnal	hogy azonnal
64	támádt föl	támadt föl
69	itt seki	itt senki
79	szerint, halom	szerint, halnom
83	szerelmns mátká	szerelmes mátká
84	rólam soszor	rólam sokszor
90	tenderhomokon. De	tengerhomokon. De
95	AZ ADÓTISZTNE	AZ ADÓTISZTNÉ
111	olvasott újságot	olvasott újságot
129	óriási lom-ból	óriási lomból
138	felkeltek, megvátoztatták	felkeltek, megváltoztatták
140	Pedig sznretném	Pedig szeretném
141	Maga sohase	- Maga sohase
146	reszketett, majd-szinte	reszketett, majd szinte

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK APRÓ REGÉNYEK (1. KÖTET) ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the

Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats

readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.